

SAARISTOLAISKYLÄ

Tarja Pennanen

diplomityö

16.12.2009

DIPLOMITYÖ

Tarja Pennanen 195715

Arkkitehtuurin historian ja teorian laitos

TTY Tampereen Teknillinen Yliopisto

Tarkastaja yliopistonlehtori Olli-Paavo Koponen
16.12.2009

TIIVISTELMÄ

Diplomityöni aiheena on lounaissuomalainen saaristolaiskylä. Tutkin aihetta sekä perinteen että nykypäivän näkökulmasta.

Nykypäivän saaristorakentamiseen vaikuttavina asioina selvitan valtio- ja Eu-politiikan vaikutuskeinoja sekä ympäristökeskusten tutkimuksia aiheesta. Ilmastonmuutos ja siihen sopeutuminen sekä kestävän kehityksen mukainen rakentaminen ja tuulivoiman käyttöönoton mahdollisuus ovat aiheitani, jotka koskevat nykypäivän ja tulevaisuuden rakentamista.

Rannikon perinteisestä saaristomaisemasta kerron esimerkkikohteiden avulla. Esittelen muutamia vanhoja rannikkokylä ja niiden historiallista kehitystä sekä nykypäivää. Uudempaa arkkitehtuuria edustaa ahvenanmaalaisen Folke Wikströmin saaristoon suunnittelemaat rakennukset.

Historian ja maiseman tarkastelu on keskeinen perusta uuden saaristokylän suunnittelulle. Suunnitelmani koheena on Uudenkaupungin pohjoispuolella oleva Pyhämaan Kettelin kylä. Tavoitteenani oli suunnitella alueelle uudenaikainen saaristolaiskylä yhteisrantoineen. Rakentamisen rytmi on lähtöisin perinteestä, mutta toteutus on nykypäivää. Pysin ottamaan suunnittelussa huomioon kestävän kehityksen periaatteet

ABSTRACT

The subject to my work is an archipelago village situated in the South Western Finland. I handle the subject by the aspect of tradition as well as by the aspect of present.

I look at the present factors influencing the land use and construction of the coastal environment by the light of national and EU-politics and the reports of the Regional Environment Centre. The climate change and the idea of sustainable building, including the wind power, are the subjects affecting the future construction.

I give some examples of the traditional archipelago building and landscape and present a few coastal villages and their historical development as well as the present day. Architect Folke Wikström (Åland) works are an example of the modern day archipelago architecture

The analysis of the cultural history and landscape is the basis to the actual plan of a new archipelago village situated to the north of town Uusikaupunki. My goal is to plan a modern day village with houses and collective waterfront. The rhythm of the plan is laying on the tradition, but the realization is up to date. I take in consideration the principles of the sustainable development.

Sisällysluettelo

1	Esipuhe ja johdanto	7
2	Rannikon saaristomaisema perinteen jatkumona	8
3	Rannikkoalueen kehitysnäkymiä	9
	Kulttuuriympäristön säilyttämisen sekä kehittämisen ja tutkimuksen vaikuttajat	10
	Lait ympäristöarvojen suojelijana	11
	Saaristo-ohjelma ja alueiden kehitysnäkymät	12
4	Ilmastonmuutos	13
	Vaikutusmahdollisuuksia	14
5	Tuulivoima	16
6	Ekologisuus / kestävä rakentaminen	17
	Kangasalan ekokylä	18
	Bromarvin ekokylä	18
7	Vanhat rannikko- ja saaristokylät Lounais-Suomessa	19
	Pihapiirin rakenne	20
	Keistiö, Länsi-Turunmaa	20
	Mossala, Länsi-Turunmaa	22
	Jurmo, Brändö	22
	Kammela, Uusikaupunki	23
	Saapuminen kylään	23
8	Uudisrakennuskohteita	24
	Iniö	24
	Merimaskun saaristolaiskylä	24
	Kilpailut ja diplomityöt	25
	Folke Wikström	25
9	Suunnittelukohde	28
	Pyhämaa	28
	Kettelin kylä	30
	Suunnittelualueen kaavallinen tilanne	31
	Kettelin vanha saaristorakentaminen T.I. Itkosen mukaan	32
10	Suunnitelma	34
	Suunnitteluperiaatteita	34
	Toteutus	36
	Viitteet	47
	Lähteet	48

Omat mielipiteet eivät ole tärkeitä, vaan oma uteliaisuus ja innostus sytyttää kipinän, joka voi levitä.

Tarleena Sammalkorpi, HS 3.7.2009

1

ESIPUHE JA JOHDANTO

Kiinnostukseni saaristo- ja rannikkokulttuuriin on vuosikymmenien takaa ja olen todella iloinen kun minulle tarjoutui mahdollisuus tehdä diplomityöni saariston asumi-sesta. Saaristorakentamista on tutkittu vähän ja onnistuneita saariston uudisrakennuskohteita on vain muutamia.

Saaristorakentamisessakin on paikallisia ja maantieteellisiä eroja, omat esimerkkikohteeni olen rajannut Länsi-Suomen rannikkoalueelle, Saaristomerelle ja Ah-venanmaalle. Suunnittelualueeni sijaitsee Rauman ja Uudenkaupungin välisellä rannikkoalueella Pyhämaassa.

Saariston parhaimmat rakennuspaikat ovat jo olemassa olevien kylien käytössä. Saaristorakentamista olisi voinut tutkia myös näiden kylien täydennysrakentamisen kautta. Kylistä olisi varmasti löytynyt uuden disrakentamisen sopivia tontteja. Tässä työssä tutkin kuitenkin uuden kylärakenteen mahdollisuutta olemassa olevan kylän naapurustoon. Vanha vuosisatojen aikana kehittänyt kylä saa elää omaa elämäänsä ja uudisrakentaminen osoitetaan muualle.

Vuonna 1980 Professori Ahti Korhonen kirjoitti kipakan jutun Arkkitehtilehden arkkitehtuurista kyläympäristössä. Korhonen väittää, että kiinnostus ympäristöön on suurempi kuin tavallisesti luullaan ja se on aidompaa kuin kaupungeissa toimivien protestiliikkeiden kiinnostus. Omat paikat tunnetaan, niistä pidetään ja ne ovat jokaisen muistissa. Kullakin niistä on merkityksensä päivittäisen toiminnan yhteydessä. Korho-

Seglinge

sen mukaan analyttistä maaseutuymäristön erityissanastoa on kyllä olemassa kotitarpeiksi kaupunkikeskuksista puhuttaessa, mutta kyläympäristöistä on parempi selailla Ilmari Kiantoa kuin lukea arkkitehtuurilehtiä.

Eräitä Korhosen esimerkkejä:

"Kyläympäristössä tie on aina ollut määrävä elementti. Tämän vuoksi tuntuu hämmästyttävältä, että tienvarsia ei juuri lainkaan suunnitella" hämmästelee Korhonen. "Kylät ovat usein maisemakokonaisuuksia, ainakin ne, joilla on ikää satakunta vuotta tai enemmän. Niukkaeleinen luon-nontila voi olla vahvempi kehys kuin tuhlai-levan rikas maisema."

"Aikojen kuluessa kasvanut kyläympäristö on merkitykseltään hierarkinen koostumus. Keskeltä löytyy yleensä ainoastaan suppea kohta, jossa katseet pysähtyvät, matkojen päätepiste, missä mennään ovista sisään ja ulos. Se mielletään selvästi ja keskuksen näkymistä puhutaan, muista vähemmän. Yleisin 'keskikohta' on nykyään avara tie-liittymä viittoineen."¹

Hämmästyttävän hyvin nämä asiat pitävät edelleen paikkansa, kehitystä ei ole paljonkaan tapahtunut 30 vuoden aikana. Maaseudun kaavoituksesta huolehtivat isot konsulttiyritykset, suoltaen samantyyppisiä kaavamalleja ympäri Suomea. Paikallisuus jää useimmiten kaunopuheiksi kaavase-lostuksiin ja pellot täyttyvät rivitalomatoista. Paikan henki ei näistä kaavoissa liiemmälti hehku.

Österskär

Valtiovallan ajaman kuntaliitospolitiikka saattaa huonontaa entisten pienten kuntien tilannetta entisestään, kun itsemääräämisvalta pienenee. Suurten keskusten kaavoituksesta vastaa kunnan kaavoitusviraston paikallinen arkkitehti tai insinööri, mutta ympäristökylien kaavoitus ulkoistetaan halvimmman tarjouksen tehneelle konsulttiryitykselle huonoin arkkitehtonisin seurauksin.

Ympäristökeskukset edellyttävät kaavoitukseen liittyvän rakennusinventoinnin tekemistä. Rakennukset inventoidaan maakuntamuseoiden toimesta, mutta tämäkin tärkeä kaavoittamisen lähtötietoasiakirja saatetaan hoitaa vasta kun kaavoitus on jo loppusuoralla. Lähtötieto onkin vain yksi pakollinen asiakirja muiden joukossa eikä syy hidasteluun ole inventointiasiaa hoitavissa viranomaisissa. Rakennusinventointien pitäisi kuitenkin antaa kaavoitukselle sen punainen lanka ja näyttää paikan identiteetti.

Kaavoituksessa on myös otettava huomioon maanomistusolosuhteet ja siihen liittyvä tasapuolisuus. Hyvän ympäristön luominen ei ole tästä syystä aina mahdollista, koska kaikkea rakennusoikeutta ei välttämättä voida antaa parhaimmille rakennuspaikoille. Optimistisesti ajatellen kaavoitusta pitäisi voida suunnitella omistusrajoista piittaamatta. Saavutetut rakennusoikeudet ja niihin liittyvä rahallinen hyöty voitaisiin käsitellä ja kompensoida sen jälkeen kun onnistunut suunnitelma on saatu aikaiseksi.

2 RANNIKON SAARISTO MAISEMA PERINTEEN JAT KUMONA

Vakka-Suomen saaristomaisemassa saari-vyöhyke on Lounaisrannikkoon verrattuna hyvin ohut. Rannat ovat rikkonaisia ja ne jakautuvat kaakkois-luode suuntaisiin lahtiin ja niemiin. Ne ovat myös usein kivikkoisia ja matalia. Maanmuodostuksessa näkyy selvästi jääkauden sulamisen suuntaus. Ajanlaskun alussa meri oli noin 10m nykyistä pintaa ylempänä. Esim. Pyhämaasta oli paljastunut ainoastaan sen korkeimmat osat.² Maanpinta nousee edelleen noin 60cm sadassa vuodessa. Matalat lahdet umpeutuvat ja saaria kasvaa yhteen. Maisema on melko alavaa, suuret mäet puuttuvat, mutta selänteiden ja laaksojen vuorottelu tuo vaihtelua pinnanmuodostukseen. Vanhat merenlahdet näkyvät maisemassa nykyisinä peltoalueina, joita täplittävät entiset saaret metsä- tai kalliosaarekkeina.

Perinteinen maalaismaisema on syntynyt vuosisatojen aikana, pikkuhiljaa muuttuen. Rakennuksia on laajennettu ja siirretty, jotain on purettu ja jotain rakennettu lisää. Rakentamisen mittakaava on ollut pienimuotoista, aina maisemaansa sopivaa. Saaristossa kylät ovat syntyneet parhaimmille rakennuspaikoille tuulilta suojaan saarten sisäosiin tai hyvien satamalahtien rannoille. Rakentaminen on ollut melko tiivistä vaikka isojako hajottikin asutusta, saaristossa tosin vähemmän kuin mantee-reella. Peltoja on raivattu saariston kallioiden väliin, minkä seurauksena peltosarat ovat saaneet kiemurtelevat ja usein kapeat ja pitkänomaiset muotonsa.

Maatalous muuttuu, maatalot ovat nykyään tuotantolaitoksia. Pientilalliset häviävät maataloudesta ja suurtuotanto on nyky-aikaa. Tämä kaikki vaikuttaa maaseudun rakentamiseen ja sitä kautta ympäristöön. On sopeuduttava suuriin navetta, kuivuri ja muihin tuotantorakennuksiin. Saaristoalueella missä suurimittakaavainen peltoviljely ei ole pienten ja rikkonaisten peltojen vuoksi mahdollista, maatalouden rakennemuutos tuntuu voimakkaasti. Saaristossa on ansiot saatu aina monesta lähteestä, pelkkä maanviljely on harvoin ollut ainut tulonlähde. Saaristokyläiden vaarana on maanviljelyn tai eläintenkasvatuksen loppuminen kokonaan, pellot jäävät hoitamatta ja pusi-koituvat. Rakennemuutos näkyy myös kalastusammatin muuttumisena kalankasvatukseksi. Merelle ilmestyy suurten poijujen ympäröimiä verkkoaltaita, lohket loiskivat ja rehu tuoksuu. Rantojen entiset verkkovajat ovat jääneet tyhjilleen, kiviärinalaiturit rappeutuvat ja verkkoveneillä purjehditaan enää talonpoikaisvenekilpailuissa. Toisaalta maiseman muutosta ei pidä jäädä haikailemaan, maisema on aina ollut muutostilassa. Arvokkaita perinnemaisemia tai hyvin säilyneitä vanhoja kyliä tai rakennuskokonaisuuksia tulee kuitenkin suojella.

Kyläsatamien venevajarivistöt tai yksittäiset vajat kuuluvat Lounais-Suomen rannikkomaisemaan. Venevajaravalkamat ovat saaristolaisten autotallirivistöjä. Veneiden koot ovat kasvaneet eivätkä ne kaikki aina enää mahdu vanhoihin venevajoihin. Toisinaan törmää jo ladon kokoisiin rannan peltihalleihin.

Itä-Suomen perinteisissä kyläsatamissa esim. Tammiassa veneet hinataan rantaan kiskoja pitkin ja vajat sijaitsevat kuivalla maalla. Näin on Länsi-Suomessakin toimittu ennen keskimootoreiden aikaa. Veneiden kehitys muutti rakennusperinnettä ja toimintamallia.³ Tässäkin on maisema muuttunut vuosisatojen aikana. Mutta puun muuttuminen pelliksi on lyhytnäköistä muutosta, eikä suotavaa.

Ylinnä eteläinen Jurmo: venevaja
Alinna Vänö: entinen asuinrakennus

3 RANNIKKOALUEEN KEHITYSNÄKYMÄ

Etelä-Suomessa maaseudun autioituminen ja maaltamuutto kaupunkeihin on hidastunut, työpaikkoja ei ole paljoa tarjolla, mutta kulkuväylät ja -välineet ovat hyvässä kunnossa, joten pitkätkään etäisyydet eivät ole enää ongelma. Asunnon hankkiminen on kaupunkeihin verrattuna paljon edullisempaa. Perinteiset maaseudun elinkeinot eivät ole enää ainut maalla elämisen mahdollisuus. Kun kylissä asuu työssäkäyviä ihmisiä, myös rakentaminen elpyy ja kulttuuri kehittyy. Toisaalta laajeneva rakentaminen voi myös tuhota tähän asti säilyneitä vanhoja rakennuksia ja kulttuuriympäristöjä jos rakentamisen ja suunnittelun ohjaaminen ei ole asiantuntevaa.

Nagu Berghamn

Degerby

Keistiö Braskaksen talon sisääntulokuisti

KULTTUURIYMPÄRISTÖN SÄILYTÄMISEN SEKÄ KEHITTÄMISEN JA TUTKIMUKSEN VAIKUTTAJAT

Ympäristökeskukset ovat valtakunnallisesti tärkeitä vaikuttajia kaavoituksen ohjaajina lausuntojen kautta ja tutkimusten tuottajina. Maakuntamuseoissa hoidetaan kaavoitukseen liittyen rakennusten inventointia ja kulttuuriympäristön arvottamista ja tehdään myös tutkimusta. Varsinais-Suomen liitto vaikuttaa maakuntakaavoituksen tasolla. Kaikki nämä instanssit toimivat yhteistyössä ja tuottavat myös yhteisiä projekteja.

‘Näkökulmia kulttuuriympäristöön’ on Lounais-Suomen ympäristökeskuksen kokoama julkaisu, jossa monipuolisesti selvitetään alueen kulttuuriympäristöä ja sen rakennuskantaa ja tarkastellaan näiden tilaa ja muutoksia. Eri kirjoittajien teksteissä käydään monipuolisesti läpi maiseman muutoksia vuosisatojen kuluessa sekä kulttuuriympäristön arvojen muutosta ja pohditaan myös miten kulttuuriympäristön kehitykseen voidaan vaikuttaa.

Rakennettua ympäristöä voidaan tutkia maisema- ja miljöökokonaisuuksien, rakennusryhmien tai yksittäisten rakennusten kautta. Yksittäinen rakennus on kuitenkin aina osa laajempaa kokonaisuutta ja kiinteässä suhteessa ympäristöönsä. Maisemat, miljööt ja myös yksittäiset rakennukset ovat alati muutoksessa. Maanpinnan kohoaminen, elinkeinojen muuttuminen, elintason kasvu, asutuksen laajentuminen ja kulttuurin muutokset vaikuttavat ympäristöön ja sen rakennuskantaan.

Ympäristön säilyminen ja positiivinen kehittyminen on aina monen asian yhteissumma. Rakentaminen ja varsinkin säilyttäminen tuottaa suuria intohimoja puolesta ja vastaan. Kuntatasolla asioiden hoitaminen vaatii suurta kärsivällisyyttä, sitkeyttä ja positiivista luovomistaitoa.

Kirjassa on pohdittu kulttuuriympäristön heikkouksia, uhkia, vahvuuksia ja mahdollisuuksia. Ohessa lainauksia kirjasta:

HEIKKOUKSIA

kulttuuriympäristön muutokset ovat paikoin voimakkaita ja peruuttamattomia
kulttuuriympäristön uusimpien kerrostumien köyhyys ja itsetunnotomuus
uuden rakentamisen heikko yhteensopivuus olemassa olevaan rakennuskantaan ja maisemaan
paikallista perinnettä ei ole tiedostettu rakennuskulttuurin kehittämisessä
kulttuuriympäristöä ei huomioida tasavertaisena osa-alueena suunnittelussa
asiantuntevan kaavoituksen ja ympäristösuunnittelun vähäisyys konsulttivetoinen ja lyhytjänteinen suunnittelukäytäntö
suunnitteluresurssien vajaakäyttö ja paikallisen suunnittelun heikko laatu
kunnianhimon rakennuttaminen ja maankäytön suunnittelu
ympäristövaikutusten arvioinnin ja kestävä kehityksen periaatteiden puuttuminen kaavoituksessa

VAHVUUKSIA

arvokkaat kulttuuri- ja perinnemaisemat
monipuolinen ja pienipiirteinen kulttuuriympäristö
kulttuuriympäristön pitkä ikä, aikakerrostumia katkeamatta esihistorian varhaiskausista EU-Suomeen
kulttuuriympäristön monimuotoisuus, joka juontaa juurensa monipuolisesta luonnosta
elävä, virkeä ja perinteikäs maaseutu ja omaleimainen saaristokulttuuri
vahva talonpoikainen perinne rakennuskulttuurissa
kansainvälisesti ainutlaatuinen luonto
hyvin säilyneet saariston kyläkokonaisuudet
kulttuuriympäristöä ja perinteistä rakennuskulttuuria on säilynyt monipuolisesti
korkeakoulut ja korkea koulutus- ja osaamistaso
tietoa kulttuuriympäristöjen arvoista on olemassa ja ympäristötietoisuus on parantumassa
rakennus- ja alueinventoinnit ovat monissa kunnissa tehty tai tekeillä

UHKIA

perinteisen rakennuskannan häviäminen
vanhan rakennetun kylä- ja kaupunkimiljöön häviäminen
lisääntyneestä ympäristötietoisuudesta huolimatta kansalaiset ja yhteisöt eivät tee ratkaisujaan ympäristöperusteisesti
taloudelliset arvot ajavat kulttuuriympäristöarvojen edelle suunnittelussa, rakentamisessa ja korjauksissa
väärat maankäyttöratkaisut ja asiantuntemattomuus päätöksenteossa
suunnittelematon haja-asutus
tehtyjä rakennusinventointeja ei hyödynnetä kaavoituksessa
kaavallista rakennussuojelua ei sovelleta
peltojen metsittäminen ja umpeenkasvu
muoti-ilmiöt, vieraat vaikutteet ja massakulttuuri rakentamisessa ja ympäristönhoidossa
rakennuskulttuurin köyhtyminen
kuntien riittämättömät resurssit ja asiantuntemus kaavoitus- ja rakennuslupa-asioissa

MAHDOLLISUUKSIA

oman kulttuuriperinteen ja sen ominaispiirteiden entistä parempi hyödyntäminen
kasvava kansalaisten ympäristötietoisuus ja aktiivisuuden voimistaminen
kulttuuriympäristön lisääntyvä huomioiminen alueellisessa suunnittelussa ja kehittämisessä
aktivoitunut kylätöiminta
kasvatustoiminnan, koulutuksen ja tiedotuksen jatkaminen
yhteistyön kehittäminen eri osapuolten kesken kulttuuriympäristökysymyksissä
aluearkkitehtitoiminnan laajentaminen
rakennuslupaviranomaisten ja muiden virkamiesten ja päättäjien kouluttaminen
maakuntakaavan merkityksen kasvu alueellisesti kattavana suunnittelumuotona
kulttuuriympäristöstä ja sen kehittämisestä saavavilla olevan tiedon parempi hyödyntäminen

LAIT YMPÄRISTÖARVOJEN SUOJELIJANA

Osa kulttuuriympäristön suojelusta kuuluu lainsäädännön piiriin.

Maankäyttö- ja rakennuslaissa edellytetään rakennetun ympäristön ja maiseman huomioon ottamista kaikilla maankäytön suunnittelun tasoilla. (Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999)

Rakennuslaki

Rakennussuojelulalla on suojeltu sellaiset rakennukset rakennusryhmät ja rakennetut alueet, joilla on kulttuurihistoriallista merkitystä rakennushistorian, rakennustaiteen, rakennustekniikan, erityisten ympäristöarvojen, rakennuksen käytön tai siihen liittyvien tapahtumien taikka rakennuksen ainutlaatuisuuden tai tyyppillisyyden kannalta. (Rakennussuojelulaki 60/1985) Rakennussuojelulakiin perustuva suojelu vaatii aina lääninhallituksen päätöksen.

Luonnonsuojelulaki

Luonnonsuojelulain mukaan voidaan luonnon- tai kulttuurimaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi tai hoitamiseksi perustaa maisema-alue. (Luonnonsuojelulaki 1096/1996)

YVA

Lakia ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA-laki) sovelletaan hankkeen ympäristövaikutusten arviointiin kansainvälisten sopimusten edellyttäessä arviointia tai jos hankkeesta saattaa aiheutua merkittäviä haitallisia ympäristövaikutuksia muun muassa maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön. (Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 468/1994)

Tärkeä asia kulttuuriympäristön säilymisessä ja kehittämisessä on kansalaisten omaehtoinen toiminta ja halu suojeluun. Kaikkea ei voida eikä ole tarkoituksenmukaistakaan suojella lakiin perustuen. Ympäristökeskukset, maakuntamuseot ja Lounais-Suomessa Varsinais-Suomen liitto tuottavat laadukasta tutkimusta, jon-

Stenskär: rannan venevaja

ka toivoisi tulevan ihmisten tietoisuuteen ja vaikuttavan heidän mielipiteisiinsä. Nopea liiketaloudellinen voitontavoittelu rakentamisessa on pahin uhka myös saaristorakentamisessa ja valitettavasti myös todellisuutta. Suojelulait eivät ole kehityksen esteenä vaan ne voivat toimia myös moottorina saaristoperinteestä lähtökohtansa saavissa elinkeinoissa ja niiden kehittämisessä. Suojelulait eivät ole esteenä myöskään uudisrakentamisessa, jos vain vanhaa olemassa olevaa kunnioitetaan ja säästetään.

Ylinnä: Laitila Kauppilan umpipihaan riukuaitaa
Alinna: Pensarin länsirantaa

Degerby Enigheten

Enklinge Hermansgård

Keistiön juhannussalko

SAARISTO-OHJELMA JA ALUEIDEN KEHITYSNÄKYMÄT

Lähde: Saaristo-ohjelma 2007-2010, Sisäasiainministeriö Saaristoasian neuvottelukunta

Saaristo-ohjelmaa sovelletaan saaristokuntiin joihin ei ole kiinteä tieyhteyttä sekä erikseen mainittuihin tieyhteyden päässä oleviin kuntiin ja kyliin, joihin myös Uudenkaupungin Pyhämaa kuuluu.

Saaristo-ohjelma liittyy saaristolakiin ja EU:n alue- ja rakennepoliittikaan jolla pyritään vahvistamaan saaristoalueiden elinvoimaisuutta. Saaristolaki on ollut voimassa vuodesta 1981 ja siinä veloitetaan valtiota ja kuntia toimimaan saariston elinkeinojen, liikenneyhteyksien, palvelujen ja ympäristön turvaamisen puolesta.

EU:n alue- ja rakennepoliittika:

Strategialla tuetaan toimia, joilla voidaan kansallisesti ja alueellisesti menestyksellään vastata kiristyvään kansalliseen ja kansainväliseen kilpailuun, ennakoidaan ja reagoimaan joustavasti maailmantalouden muutoksiin, luomaan houkuttelevia yritys-, osaamis-, työ- ja asuinympäristöjä sekä edistämään alueiden välisten kehittyneisyyserojen tasoittamista. Strategiassa alueelliset erityispiirteet otetaan huomioon. Toimenpiteitä suunnitellaan erityisesti Itä- ja Pohjois-Suomeen, harvaan asutuille alueille sekä Etelä- ja Länsi-Suomen erityisesti kehityshaasteissa oleville alueille. Tällaisiksi haasteellisiksi alueiksi on nimetty mm saaristoalueet.

Kansallinen rannikkostrategia

Strategialla pyritään turvaamaan rannikkoalueiden elinvoimaisuus ja luonnon monimuotoisuus. Strategian lähtökohtana ovat Suomen rannikkoalueiden omat erityisolosuhteet ja haasteet. Suomen kansallisessa rannikkostrategiassa asetetaan tavoitteita ja suositusluontoisia toimenpiteitä rannikkoalueiden käytön ja hoidon kehittämiseksi seuraavilla painopistealueilla:

1. Rannikonäkökulman vahvistaminen
2. Rannikkoalueen elinvoimaisuuden vahvistaminen
3. Rannikkoympäristön tilan parantaminen
4. Virkistysmahdollisuuksien kehittäminen
5. Tiedon saatavuuden parantaminen
6. Itämeren alueen yhteistyön vahvistaminen.

Ohjelma painottuu talouden, elinkeinojen, ruotsinkielisen vähemmistön sekä Itämeren tilan pohtimiseen. Kaikki nämä asiat ovat myös erittäin tärkeitä asioita suhteessa rakennettuun ympäristöön. Myös Saaristo-ohjelmassa on listattu uhkat ja mahdollisuudet. Ohessa poimitoja uhka-osioista:

Rakennettu ympäristö ei säily eikä kehity jos talous ja elinkeinot eivät ole kunnossa. Jos maa- ja kalatalous loppuu, vaikuttaa se myös kulttuuriympäristön säilymiseen. Väestörakenteen todetaan olevan saaristossa keskimääräistä vanhempaa, joka tuo omat ongelmansa. Ohjelmassa todetaan myös vapaan tonttimaan sekä vuokra-asuntojen puute

Ja mahdollisuuksista:

Informaatioteknologian, liikenneyhteyksien parantumisen ja työelämän kehityksen ajatellaan tuovan uusia työmahdollisuuksia saaristoon. Matkailun kehittäminen nähdään tärkeänä alueena. Mökkeily on tärkeä osa nykyistä saaristoa ja vapaa-ajanasukkaiden ostovoimaa pidetään tärkeänä osana saariston toimeentuloa. Mutta riittävän laajojen vapaiden rantojen, luonnon monimuotoisuuden sekä maisema- ja kulttuuriarvojen turvaamista ei ole unohdettu osana saariston vetovoimaisuutta.

Vakituinen ja vapaa-ajan asuminen kuntien voimavaraksi

Ohjelmassa esitetään mahdollisuutta vapaa-ajanasuntojen muuttamiseksi ympärivuotisesti asutuksiksi ja puhutaan jopa joustavasta poikkeamispolitiikasta mökkikaavojen laatimisen yhteydessä.

Vakituisen asumisen rinnalla on omistus- ja vuokra-asumisen kehittämishankkeita, jotka tähtäävät tonttitarjonnan sekä uudis- ja korjausrakentamisen tur-

vaamiseen. Taajamien ja kylien kohdalla esitetään asumisen uusia malleja, missä rantoja hyödynnettäisiin kestäväällä tavalla. Sähköverkon ulottamista kaikkiin saariin pidetään tärkeänä sekä myös tuuli-, aurinko- sekä vesi- ja maalämpöenergian hyödyntämistä saariston energiatuotannossa.

Saaristo-ohjelma on erittäin tärkeä kuntien kehittämisen kannalta, myös EU-rahoitus kehityshankkeissa on aina tervetullutta. Joissakin kunnissa on EU-rahoituksen turvin kehitetty esim. Kesä-toreja vakituisten asukkaiden myyntipaikoiksi ja turismin vetonauloiksi. Ohjelmassa mainittu mökkikaavojen joustava poikkeamispoliittikka mietityttää. Mökkiasukkaat tuovat aina elämää ja jopa työpaikkoja huoltotöiden muodossa, mutta mökkikaavoitus ei tiivistä itse kylärakenteita vaan hajottaa niitä. Mökkejä tarvitaan ja halutaan, mutta asiassa pitäisi olla maltillinen.

4 ILMASTONMUUTOS

Ilmasto lämpenee, jäätiköt sulavat, vedenpinta nousee ja tuulet voimistuvat, asioita joita ei voida enää ohittaa. Ilmastomuutos vaikuttaa kaikkeen rakentamiseen, mutta erityisesti saaristossa, missä tuuliolosuhteet ovat ankarat jo nykyiselläänkin. Vedenpinnan nousu ja voimistuvat myrskyt on otettava huomioon rannikolle rakennettaessa.

Ilmaston on oletettu lämpenevän tällä vuosisadalla 1,1 - 6,4 °C, keskiarvona olisi 3,5 °C lämpötilan nousu. Tähän mennessä Suomen lämpötila on noussut 1800-luvun puolivälistä jo noin asteen. Sademäärien oletetaan kasvavan varsinkin talvella ja koska ilmakehä on lämpimämpi, se sisältää myös enemmän kosteutta, jolloin rankkasateiden määrän arvioidaan lisääntyvän. Suomen vuotuisen lumipeitepäivien oletetaan vähenevän noin 20-40% nykyisestä varsinkin Etelä-Suomessa missä lumipeiteaika voi vähentyä noin kaksi kuukautta ja lumen syvyyden arvioidaan vähenevän kolmanneksella. Tuulten voimistuminen tulee tuntumaan eniten saaristo- ja rannikkoalueilla, missä maksimituulennopeus voi nousta jopa 15 %.⁴

Syysmyrsky Vänössä

Etelä-Suomessa kevättulvat vähenevät, mutta tulvariski kasvaa pitkäaikaisista sateista ja rankkasateista johtuen Sisä-Suomessa. Rannikolla myrskytuulet ja voimakkaat matalapaineet aiheuttavat meritulvia. Merenpinnan nousua ja meritulvia hillitsee Suomessa osittain maankohoaminen⁵, mutta Suomessakin on ennustettu merenpinnan nousevan 80cm seuraavan sadan vuoden aikana.⁶

Ekologista jalanjälkeä käytetään mittarina näyttämään ihmisen rasitusta maapallon hyvinvoinnissa. (Wikipedia: *Ekologinen jalanjälki kuvaa sitä, kuinka suuri maa- ja vesialue tarvitaan ihmisen tai ihmisryhmän kuluttaman ravinnon, materiaalien ja energian tuottamiseen sekä syntyneiden jätteiden käsittelyyn.* 12.10.2009) Suomalaisten jalanjälki on kolmanneksi suurin maailmassa heti Arabiemiirikuntien ja Yhdysvaltojen jälkeen, tämä johtuu kasvaneesta energian kulutuksestamme sekä suuresta paperin ja puun kulutuksesta. Jos suomalaisen ekologista jalanjälkeä verrataan intialai-

sen jälkeen, on suomalaisen jälki 17,5 kertaa suurempi⁷. WWF:n vuoden 2006 Living Planet raportin mukaan vuonna 2050 tarvittaisiin vähintään kaksi maapalloa tyydyttämään ihmiskunnan tarpeet kestäväällä tavalla.

Ilmastomuutosta ei voida enää estää, mutta sitä voidaan hillitä ja siihen on sopeuduttava ja sen tuomiin ääri-ilmiöihin voidaan varautua.

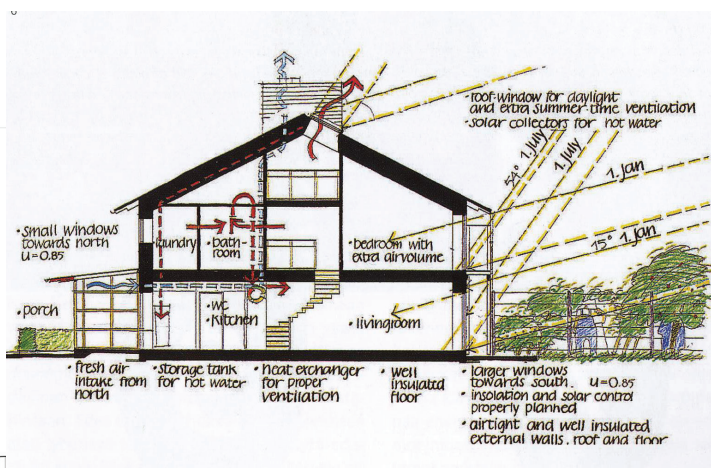
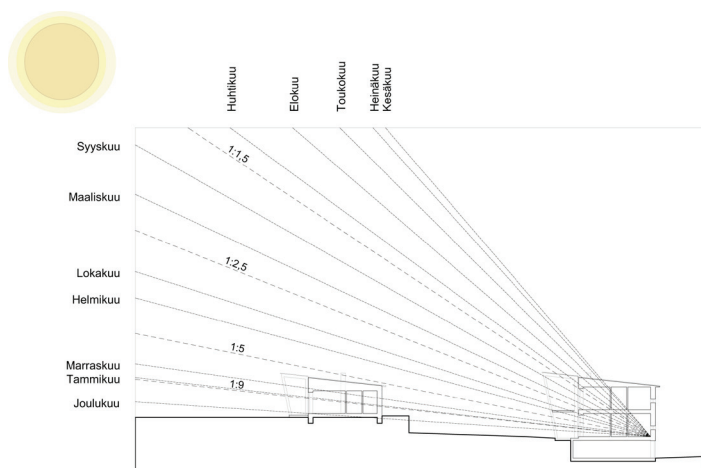
VAIKUTUSMAHDOLLISUUKSIA

Rakennusten energiatehokkuutta on parannettava ja energiankulutusta vähennettävä. Rakennusten lämmittäminen vie Suomen energiakäytöstä 21 %⁸. Maamme sijainnille pohjoisessa, jossa vuodenaikojen vaihtelut ja lämpötilaerot ovat suuret, me emme voi mitään, mutta rakentamisessa ja suunnittelussa voimme tehdä paljonkin. Energian kulutuksen mukaan kestävä rakentamisperiaatteiden mukaisia taloja jaetaan eri tyypeihin. *Matalaenergiataloksi* kutsutaan rakennusta, jonka lämmitysenergiatarve on puolet vastaavasta ympäristöministeriön lämmöneristysnormit täyttävästä talosta. *Passiivitalo* on taas rakennus, joka on niin hyvin eristetty, että se pysyy lämpimänä ihmisistä ja sähkölaitteista vapautuvan lämmön avulla. Suomessa sallittu kokonaisenergiankulutus on 27kWh/m². *Nollaenergiatalolla* tarkoitetaan rakennusta, joka ei käytä lämmitysenergiaa lainkaan.⁹

Aurinkoenergiaa voidaan hyödyntää rakentamisessa sekä passiivisesti että aktiivisesti. Passiivinen hyödyntäminen tarkoittaa lämmön keräämistä ikkunoiden kautta sisärakenteisiin ja niistä vapau-

Vasemmalla: auringonvalotutkielma
Essi Käppin passiivitalo-diplomityöstä

Oikealla: passiivitalon toimintaperiaate,
Hans Grönlund, Efem Arkitettkontori

tuvaa lämpösäteilyä silloin kun aurinko ei paista. Aktiivisella aurinkoenergialla tarkoitetaan aurinkopaneeleja ja -keräimiä.¹⁰

Matalaenergia- ja passiivitalorakentamista tulisi Suomessa ehdottomasti lisätä ja myös valtiovalta voisi rahallisesti tulla tässä vastaan. Lämmöneristäminen on valtiovallalle ja liiketaloudelliselle rakentamiselle helpoin tie matalan energian rakentamiseen, mutta se on ainoastaan yksi osio asiasta. Kestävän kehityksen rakentamisessa kokonaisuus on osien summa. Tärkeä osuus energiakulutuksen vähentämisessä talonrakentamisessa on suunnittelu. Rakennukset on alusta lähtien suunniteltava vähän energiaa käyttäviksi. Tähän vaikuttavat esimerkiksi vaipan pinta-ala, asuintilojen jäsentely, ikkunoiden sijoittaminen jne. Sähkölaitteiksi on valittava vähän energiaa kuluttavat laitteet ja niiden luovuttama lämpöenergia tulee käyttää hyödyksi. Kaikkien käytettävien materiaalien käytössä tulisi ajatella kestävyttä, kierätettävyyttä, paikallisuutta ja terveellisyttä. Rakentaminen on kokonaisuus ja siinä tulisi huomioida myös kaikkien käytettävien rakennusmateriaalien tuottama hiilijalanjälki.

Lisäämällä uusiutuvien energialähteiden käyttöä rakennuksista saadaan ekologisempia. Uusiutuvia energialähteitä ovat aurinko, vesi, tuuli ja tietenkin puu. Maalämmön käyttöä pientalorakentamisessa voitaisiin myös lisätä. Tulisi rakentaa osatoenergiasta riippumattomia lämmönlähteitä kuten puulämmitteisiä tulisijoja ja saunat voisivat olla puulämmitteiset.

Yhdyskuntarakenteen tiivistäminen ja liikenteen vähentäminen kuuluu osana ilmastonmuutoksen torjuntaan. Alue-suunnittelulla ja kaavoituksella on valtava vaikutus energiankulutukseen ja kasvihuonepäästöihin. Liikenne aiheuttaa viidenneksen kasvihuonepäästöistämme. Henkilöautoliikenteen osuus kaikista liikenteen päästöistä on 41 %.¹¹ Julkisen liikenteen lisääminen on ehdottoman tärkeää. Haja-asutusalueilla yksityisautoilua ei voida välttää, mutta ener-

Passiivitalot Vaxholmen, Ruotsi
Kuva: Pekka Hänninen

giatehokkaita autoja voidaan kehittää. Kotona tapahtuva etätyöskentely on yksi mahdollisuus liikenteen vähentämisessä maaseudulla.

Kaavoituksellisesti talot voidaan sijoittaa tuulilta suojaan ja rakennukset suunnataan aurinkoa kohti. Pihapiiriin rajaaminen ja edullisen pienilmaston luominen ulkotiloihin auttaa myös rakennuksen lämpötaloudessa.

Suomalaisessa yhteiskunnassa energiaa säästävä rakentaminen ja ympäristöominaisuuksien huomioiminen rakentamisessa on aivan lapsen kengissä. Esimerkiksi Ruotsissa ensimmäinen passiivitalo valmistui vuonna 2001 Lindåsiin ja nyt naapurimaassamme niitä on jo liki 800, meillä niitä on muutama.¹² Suomessa kestävyteen ollaan valmiita sijoittamaan vasta kun viranomainen tai tilaaja sitä vaatii tai se on taloudellisesti kannattavaa. Suomessa rakentamisen kustannustarkastelu rajoittuu edelleen hankintahintaan eikä esimerkiksi energiatehokkaiden rakennusten lyheneviä takaisinmaksuaikoja oteta huomioon. Elinkaariajattelu ei ole vielä rakennusalan arkipäivää.¹³

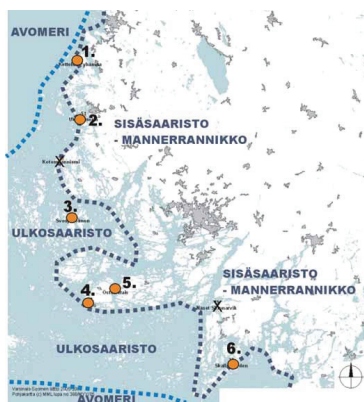
Villa Solbranten, arkkitehti Bruno. Erat.
Kuva: Pekka Hänninen

Uudenkaupungin Kemiran alueen tuulivoimalat

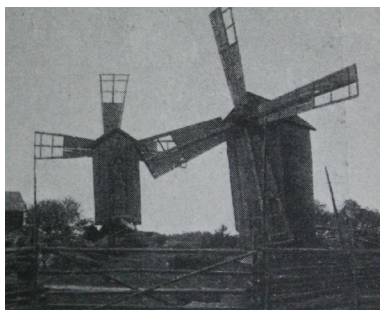

Tuulivoimalat Maarianhaminan edustalla

Kartta: Varsinais-Suomen tuulivoimaselvitys,
Pöyry Enviroment Oy

Pyhämaan Edväisten tuulimyllyjä 1928
Kuva: T.I.Itkonen

5 TUULIVOIMA

Lähde: Varsinais-Suomen tuulivoimaselvitys, Pöyry Enviroment Oy jos ei muuta mainittu

Tuulivoima on yksi varteenotettava uusiutuvan energian muoto rannikkoalueilla. Toistaiseksi sitä on vain vähän hyödynnetty, mutta tulevaisuudessa varmasti enenemässä määrin.

Rannikolla tuulee, mutta rannikkoalue on myös arvokas maisemakulttuurikohte. Tuulivoimalapuiden rakentaminen haavoittuvalle alueelle ei ole itsestään selvää eikä yksinkertaista. Varsinais-Suomen alueella tuulivoimaloiden mahdollista rakentamista on tutkittu maakuntakaavoituksen yhteydessä. Työssä ovat olleet mukana Pöyry Enviroment Oy, Varsinais-Suomen liitto ja Lounais-Suomen ympäristökeskus.

Mahdolliset tuulivoimala-alueet pisteytettiin tuuliolosuhteiden mukaan ja tuloksen perusteella jatkotarkasteluun jäi kuusi aluetta:

1. Pyhämaan Ketteli
2. Uudenkaupungin Kemiran tehtaiden edusta
3. Iniön Svedjeholm
4. Korppoon Österretais
5. Korppoon Gyltö
6. Dragsfjärdin Skallerfjärden.

Ympäristöministeriön tuulivoimaloiden maisemavaikutuksiin liittyvän selvityksen mukaan maiseman katsotaan sietävän paremmin tuulivoimaloita, mikäli alueella on jo ennestään ihmisen tekemiä rakennelmia. Maisemahaittojen minimoimiseksi on suositeltavinta rakentaa tuulivoimalat olemassa olevien maisemahäiriöiden yhteyteen ja paikoille, missä on uudenaikaisia rakennelmia. Mitä selkeämpi aikayhteys tuulivoimalla ja sen ympäristöllä on, sitä pienempi on konflikti niiden välillä. Historiallisen kulttuurimaiseman visuaaliset ominaisuudet voivat mitätöityä ja maiseman historiallinen tunnelma kadota tuulivoimarakentamisen vaikutuksesta. Maisemassa,

joka on jatkuvassa muutosprosessissa erityisesti ihmisen toimien johdosta, ovat tuulivoimaloiden maisemavaikutukset vähemmän negatiivisia.¹⁴

Uudenkaupungin Kemiran aluetta lukuun ottamatta kaikki esitetyt kohteet sijaitsevat melko neitseellisessä maastossa, missä ei ole mitään uudenaikaisia rakennelmia vaan kohteet ovat saaristomaisemaa. Kemiran alueella sijaitsee jo nykyään kaksi tuulivoimalaa. Korppoon Österretaisin alueen läheisyydessä sijaitsee Korppoon ja Nauvon välinen lossiyhteys sekä alueella on myös telakatoimintaa. Österretais on ainut sisäsaaristossa sijaitseva alue, muut sijaitsevat joko aivan ulkosaaristossa tai sitten sen reunalla. Gyltö ja Skallerfjärden sijaitsevat vielä kansallismaisemaksi luokitellun Saaristomeren kansallispuiston rajamailla.

Raportin loppuselvityksessä teknistaloudellisesta näkökulmasta Korppoon Gyltö sijoittuu kärkeen ja sitä seuraavat Svedjeholmen ja Ketteli, Kemiran alue jää tässä luokituksessa valitettavasti viimeiselle sijalle. Maisemallisesta näkökulmasta tarkasteltuna Kemira ja Österretais soveltuvat selvityksen mukaan parhaiten tuulivoimalarakentamiseen ja Svedjeholmen Skallerfjärdenin kanssa huonoinen.

Raportin mukaan Korppoon Gyltöhön voitaisiin rakentaa tuulivoimalapuoisto jo lähitulevaisuudessa. Selvityksessä on kaavailtu 11 tuulivoimalamastolle paikkoja saaren rantakallioilla. Korppoon Österretaisiin raportissa esitetään kahdesta mastoa ja niiden rakentamista pienestä tuotannosta huolimatta pidetään myös mahdollisena. Pyhämaan Kettelin Pamprinniemen esitetään viittä voimalaa, Uudenkaupungin Kemiran alueelle 11 uutta voimalaa, Iniön Svedjeholmiin kahdeksaa ja Dragsfjärdin Skallerfjärdeeniin kahdeksaa voimalaa, mutta näiden toteumista lähitulevaisuudessa ei pidetä todennäköisenä. Ennen jatkosuunnittelua on kaikissa kohteissa suoritettava vielä lisätutkimuksia ja selvityksiä.

Kaikki kunnat eivät edes ole kovin innos-

tuneita tuulivoimalapuistosta merialueellaan. Positiivinen energiantuotanto muuttaa tullessaan maisemallisia arvoja, myös melu niiden vaikutuspiiriin joutuville vakituksilla asunnoilla tai kesämökeillä muodostaa oman ongelmansa. Saaristomeren maisemallinen haavoittuvuus ja tuulivoima on hankala yhtälö.

6

EKOLOGISUUS / KESTÄVÄ RAKENTAMINEN

Ekologia (kreik. oikos=koti, talous, logos=oppi) on nykysuomen sanakirjan mukaan elollisten olentojen ja ympäristön suhteita tutkiva tiede. Kestävän kehityksen rakentaminen on terminä

Wikipedia: sana "ekologia" on käsitteenä laajentunut tarkoittamaan ennemminkin elämäntapaa, aatesuuntaa tai muuta kestävään kehitykseen tähtäävää toimintaa kuin tiukasti biotieteisiin kuuluvaa tieteenalaa. (12.10.2009)

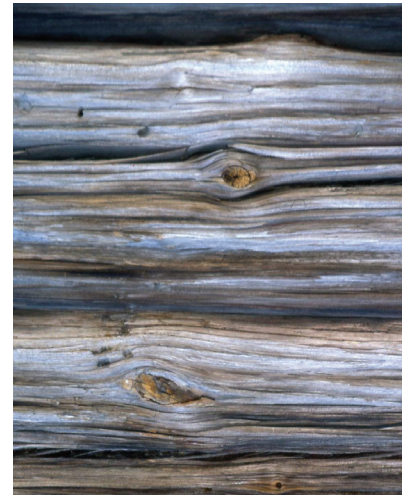
Kestävän kehityksen rakentaminen liittyy tiiviisti ilmastomuutoksen vaikutusten torjuntaan jota käsittelin jo aiemmin.

Ekologisuus on ikiaikainen totuus rakentamisessa ja elämässä, mutta viimeaikoina melkein tyystin kadonnut toimintatapa. Hirsirakentaminen - maailman ensimmäiset Lego-palikat - oli vallitseva rakentamistapa maaseudulla aina toiseen maailmansotaan asti. Vasta maailmansodan jälkeinen siirtolaisten asuttamisen tuomat rintamamiestalot ja niiden rankarakenne syrjäytti vanhan perinteen.

Hirsirakentamisessa puut kaadettiin omasta metsästä tai vanhan rakennuksen hirret uusiokäytettiin uudessa rakennuksessa. Kaikki rakennusaineet löytyivät lähimaastosta: tilkkeenä metsästä noudettu sammal, yläpohjan eristeenä turvetta ja sammalta ja sokkelina lähimaaston kivet. Tulisijojen tiiletkin tehtiin yleensä lähitienoolla.

Vesi- tai jätevesiverkostoa ei tunnettu. Vesi kannettiin kaivosta, sauna toimi suihkuna ja ulkoahuussin tuotteet levitettiin pellolle. Muu jätehuolto tunkioineen ja romun läjityskasoiineen oli kuitenkin nykypäivää ajatellen huolimaton, epäsiisti ja epähygieenistä.

Asuminen ja rakentaminen eivät kuluttaneet ympäristöä vaan olivat tasapainossa luonnon kanssa. Kestävän kehityksen rakentaminen oli itsestäänselvyys eikä mikään erikoisuus. Nykypäivän rakennusmateriaalit ja rakennustavat ovat 'kehittyneet'. Tiilikatto tehdään pellistä, puuseinäimitaatio on muovia, hirret korvataan leca-harkoilla, jne. Asuminen on koneistettu, seinät ja katto antavat suojan, mutta asuntoa ei osata itse enää huoltaa, saatikka rakentaa. Ekologisessa rakentamisessa palataan askelissa taaksepäin, kohti luonnonmukaisuutta, mutta rakennuskohteet ovat harvassa ja onnistuneet sellaiset vielä harvemmassa. Ekologisessa asumisessa vaaditaan asukkaan osallistumista asumisen toimintaan muutenkin kuin kaukosäädintä vilauttamalla.

Pyhamaan kirkonkylän Laihosen torppa

Kangasalan ekokylän asemapiirros
 Kuva: www.yhteiskyla.net, 15.11.2009

Kangasalan ekokylän rakennuksia
 Kuva: www.yhteiskyla.net, 15.11.2009

Seuraavassa on muutama esimerkki ekologisen rakentamisen kohteista.

KANGASALAN EKOKYLÄ

Parhaimmillaan ekokyläajatus sopii varmasti samanhenkisten ihmisten asuinyhteisölle, kuten Kangasalan yhteiskylässä. Tämä yhdeksän rakennuksen kohde on myös valmistunut 1900-luvun lopussa. Kangasalalla on ekologisuus huomioitu kokonaisvaltaisesti aina alueen rakennusten sijoittelusta lähtien. Rakennukset sijaitsivat mäenrinteessä ja ovat pohjoistuulilta suojassa, suurimmat ikkunat avautuvat lounaaseen, näin ne hyödyntävät passiivista aurinkoenergiaa. Kangasalan yhteiskylässä vesi-wc:t on kokonaan kielletty, asukkaat ovat myös sitoutuneet käyttämään ympäristölle vähemmän haitallisia pesuaineita. Kun asuminen perustuu yhteisöllisyyteen ja hyvään asiaan sitoutumiseen saavutetaan ekologisessa asumisessa myös tuloksia. Alueen asukkaat käyttävät vettä noin 40 % vähemmän kuin normiperheet ja alueen oman puhdistamon jätevedet puhdistuvat paremmin kuin kunnallisissa puhdistamossa.¹⁵

BROMARVIN EKOKYLÄ

Lähde: Bruno Erat, Terve talo-lehti 3-4 2006

Vuonna 2006 valmistui Bromarvin kylään Tammisaassa arkkitehtitoimisto Eratin suunnittelema ekokylä. Projektin mielenkiintoinen, koska lähtökohtana oli paikallisen Martha-yhdistyksen huoli tyhjenevästä kylämaisemasta. Tyrehdyttäkseen maaltamuuttoa Martha-yhdistys päätti rakennuttaa alueelle edullisia

vuokra-asuntoja tarjotakseen vaihtoehdon kalliimmille omistusasunnoille. Edistysellinen yhdistys valitsi vielä lähtökohdaksi ekologisen asumisen ja näin ajatus kylätaajamaan rakennettavasta ekokylästä sai alkunsa. Bromarvin kyläprojekti on ensimmäinen Suomeen valmistunut ei-asukaslähtöinen ekokylä. Rakentaminen edustaa myös harvinaista kylärakenteen täydennysrakentamista ja tiivistämistä.

Eratin toimiston suunnittelemaat rakennukset sijoittuvat osittain kyläraitin varrelle ja tiivistävät jo olemassa olevaa rakennuskantaa. Asuinrakennuksia on kuusi ja samalla ne muodostavat oman piirinsä ja kylämaisen tiivistymän maisemassa. Suunnitelma koostuu Marthatalosta, kahdesta paritalosta, kahdesta minikerrostalosta, kierrätyskeskuksesta, biologisesta vedenkäsittelylaitoksesta, hakelämmityskeskuksesta sekä muutamasta apurakennuksesta. Eratin mukaan uudisrakennukset ovat saaneet vaikutteita ympäristön rakennuksista, vaikka arkkitehtuuri onkin aivan modernia.

Ekologisuus on huomioitu pääasiassa asuinrakennuksissa etelään avautuvien ikkunoin ja levein räystäsrakentein; talvella aurinko lämmittää ja kesällä räystät suojavat sisätiloja. Rakennukset on tietenkin pyritty myös rakentamaan erittäin hyvin. Hakelämpökeskuksen katto on päällystetty aurinkopaneeleilla, tällä energialla tuotetaan kesäisin lämmin vesi kokonaisuudessaan ja talvella noin 50 % kulutuksesta. Jätevedet käsitellään alueen omassa käsittelylaitoksessa, mistä puhdistettu vesi johdetaan kahteen alueella sijaitsevaan lampeen.

Bromarvin ekokylä, arkkitehti Bruno Erat
 Kuva: Harri Hautajärvi, ark 2_2006

Bromarvin ekokylä, arkkitehti Bruno Erat
 Kuva: Pekka Hänninen, ark 2_2006

Lammen vettä käytetään kesällä kasteluvetänä.

Ekologisten periaatteiden mukaan rakennettu alue vaatii aina myös työtä ja huoltoa. Bromarvissa Martha-yhdistys on palkannut paikallisen maanviljelijän, joka omien töidensä ohella tekee huoltotöitä. Näin ekologinen asuminen ei tuota vuokra-asukkaille ylimääräisiä töitä, joka voisi ollakin käytännössä huonosti toimiva ratkaisu.

7

VANHAT RANNIKKO- JA SAARISTOKYLÄT LOUNAIS-SUOMESSA

Merellä on ollut suuri vaikutus saaristokyläien muodostukseen. Kylät rakentuivat saarten ja rantojen suojaisten lahtien ja salmien rannoille tai ne sijoittautuivat saarten sisäosiin.

Saariston maaston rajaamat asumismahdollisuudet ja harjoitetut elinkeinot näkyvät myös kylärakenteissa. Osa kylästä on hyvinkin pieniä, vain muutaman talon muodostamia tihentymiä, joita ympäröivät pienet peltoalueet. Saariston karu luonto jopa suosi yksittäistalouksia. Kalastus- ja merenkäyntielinkeinon lisäksi harjoitettiin maataloutta, pelloiksi raivattiin kaikki mahdolliset kallioiden väliset alavat alueet. Rakennukset rakennettiin tiiviiksi ryhmiksi tärkeiden pelloalueiden ulkopuolelle, tuuliilta suojaan metsä- ja kallioalueiden reunoille.

Satamalahdet laitureineen ja niihin liittyvät venevajat ovat tärkeä osa kyläien maisemaa. Saaristokylässä saattaa olla useampikin satama riippuen saaren muodosta ja rantaolosuhteista sekä myös liikennereiteistä.

Vielä 1900-alussa saariston luonto oli paljon karumpaa kuin tänään. Vuosikatoja kestänyt laidunnus rannoilla, niityillä ja kallioilla piti maiseman puuttomana ja avoimena. Myös ihmiset verottivat kasvavaa metsää, kun puutavaraa tarvittiin rakennuksiin, veneisiin, laitureihin, aitoihin ja tietenkin lämmitykseen ja

Kyläraitti Föglöstä

lehtometsistä kerättiin lehdeksiä karjan talviruuaksi. Karjatalouden taannuttua on saaristomaisema muuttunut ja rehevöitynyt. Rantaniityt kasvavat umpeen ja kataja valtaa alaa entisillä laidun- ja peltomailla.

Romanttinen ja haikailtava kylämaisema on 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun maisemaa, missä lukuisat matalat harmaat tai punamullatut rakennukset ryhmittivät tilaa. Laidun- ja pelloalueita rajaavat riukuaidat, ja tiet ovat hevoskärryiteitä. Romanttinen ajatusten kylämaisema on kuin kultakauden maisemamaalaus lehmipolkuineen, mennyttä ihailtua maailmaa.

Saaristoalueen kylät ovat säilyneet melko tiiviinä, koska syrjäisistä sijainneista johtuen uudisrakentaminen on ollut vähäistä. Vanhoja tiloja on jaettu ja näin on syntynyt uusia rakennuksia. Vanhojen rakennusten paikalle tai samaan pihapiiriin on rakennettu uusia päärakennuksia. Viimeksi mainittu pihapiirin muuttaminen uudisrakennuksella on maaseudulla usein koettu helpommaksi ratkaisuksi kuin alkuperäisen päärakennuksen korjaus. Tällöin vanha säilyy tietenkin vanhana eikä uudistukset ja nykyaikaiset ratkaisut pääse tuhoamaan alkuperäisyyttä, mutta usein vanha rakennus jätetään oman onnensa nojaan, eikä siitä enää huolehdi. Kattorakenteet rapistuvat, vesi pääsee tekemään tuhoa ja saattohoito on alkanut. Tarpeeksi

Braskaksen talo Keistö

Vajat, Jurmo

Kivialta, Knivskär

huonossa kunnossa oleva rakennus voi-
daankin sitten jo purkaa. Uudisrakenta-
misessa vanhan mittakaavan kunnioitta-
minen pitäisi olla lähtökohtana.

Saaristossa rakennusten omistusoosuus-
teet eivät ole aina aivan yksinkertaisia.
Yhdellä rakennuksella voi olla jakamat-
tomien kuolinpesien myötä kymmeniä
omistajia. Maan ja rakennuksen omista-
minen voivat olla myös kaksi eri asiaa.
Kuka haluaa pitää huolta rakennuksesta
tai korjata sitä jos ei ole omistaja. Osta-
minenkaan ei ole ongelmattonta, maata ei
nykypäivänä välttämättä mielellään myy-
dä. Vanhojen rakennusten omistaminen
voi olla itsestään selvää ilman minkään-
laisia omistuspapereita. Kaikki kyläläiset
tietävät että vanha tuulimylly kuuluu sille
ja sille talolle vaikka sijaitseekin naapu-
rin tontilla. Kun naapurin maa myydään,
on lähes mahdotonta todistaa tuulimyllyn
omistusoikeutta, jos uudelta maan omis-
tajalta ei löydy ymmärrystä.

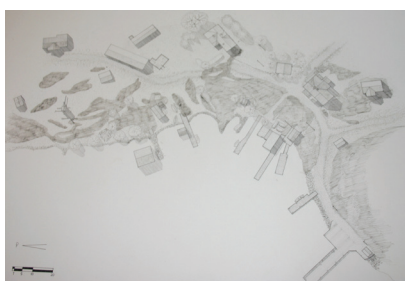

Kammela

Vanhojen rakennusten kunnostukses-
sa on myös omat ongelmansa. Nyky-
aikaisen tekniikan lisääminen ei ole yk-
sinkertaista. Hienovaraisuus ja tiukka
asiantuntemus teknisissä asioissa olisi
ehdoton edellytys korjauksia suunnitel-
taessa ja tehtäessä. Rautakauppa-tek-
niikka tuo harvemmin jos koskaan hyvää
lopputulosta.

PIHAPIIRIN RAKENNE

Kuten edellä on jo todettu, rakennuskan-
ta kylissä on muodostunut aikojen kulu-
essa. Rakennusten pihapiirit ovat vuosi-
kymmenien jopa vuosisatojen asumisen
tulosta. Uusia rakennuksia on rakennet-

Nötö satama, piirros A.Uusitalo TKK

Nötö satamarantaa, piirros TKK

tu ja rakennetaan aina tarpeen mukaan,
näin asuinpiirit muodostuvat vuosikym-
menien kerrostumista.

Panu Kailan sanoin satavuotias talo
on satavuotias ja 50 vuotta vanha on
50-vuotias. Uudesta rakennuksesta ei
saa vanhaa vaikka kuinka koristelisi
rakennusta listoilla tai ruutuikkunoilla.
Uudisrakentamisessa maalle haetaan
useimmiten juuri päärakennuksen ro-
mantista ilmettä yksittäisillä elementeillä
ymmärtämättä vanhan rakennuskannan
miellyttävyyden lähtökohtaa eli maas-
toon ja elämäntapaan sovitettua pieni-
piirteistä rakeisuutta. Rakennukset ovat
aikojen kuluessa löytäneet paikkansa
tarpeen ja tilanteen mukaan.

Seuraavassa esimerkkejä länsirannikon
vanhoista kylistä

Keistiö, Länsi-Turunmaa

Keistiön kylä sijaitsee Iniön saaristossa,
joka nykyisin kuuluu Länsi-Turunmaan
kaupunkiin. Keistiön kylää voidaan ver-
rata Ketteliin suhteessa sijaintiinsa en-
tiseen kirkonkylän keskustaan. Kettelin
kylän naapurikylä on entinen kirkonky-
län keskusta Pyhämaa kirkkoineen ja
Keistiön naapurikylä on Iniö kirkkoineen.
Keistiö on oma saarensa, Ketteli on taas
aina ollut maayhteydessä Pyhämaahan,
pieniä syrjäkyläiä kuitenkin molemmat.

Keistiön kylä muodostuu muutamasta ta-
lost, jotka ryhmittyvät kylän keskellä si-
jaitsevan mäen ympärille, mäkeä kiertää
taloja yhdistävä kyläraitti. Kylä muodos-
tuu kuudesta kantatilasta (Knuts, Bras-
kas, Brusis, Håkans, Sutars ja Klemets),
muutamasta torpasta ja muutamista
1970-90 lukujen rakennuksista. Kanta-
tilojen sijainneissa on tapahtunut vähän
muutoksia kuten Kettelissäkin. Keistiön
kylä mainitaan nimeltä Kustaa Vaasan
maakirjoissa vuodelta 1540, maakirjan
mukaan kylässä oli tällöin kahdeksan ta-
loa¹⁶. Vuonna 1848 kartassa kaikki kan-
ttilojen rakennukset on merkitty tiiviiksi
rykelmäksi, josta Knutsin ja Brusiksen
rakennukset ovat hivenen erillään. Ra-
kennukset sijaitsevat kylämäen suojassa
saaren sisällä. Karttaan on myös merkit-

ty muutama pienempi rakennusryhmä kyläkeskuksen ulkopuolelle ranta-alueille sekä kantatilojen ympärille. Todennäköisesti nämä merkinnät tarkoittavat torppariasutusta. Fladan rannalla olevan merkinnän kohdalla sijaitsee edelleen torppa ja Byholmia vastapäätä rannalla olevalla paikalla sijaitsee nykyään kylän kauppa rakennuksineen. Sutarsin ja Klemetsin rakennukset ovat vuoden 1848 jälkeen vaihtaneet paikkaa ja siirtyneet tiiviin kylätaajaman reunamille. Kantatiloista Braskaksen rakennus on parhaiten säilyttänyt ulkomuotonsa 1800-luvun asussaan edustaen merenkulkuperinteen vaurastamaa öljymaalattua ja hiivenen koristeltua päärakennustyyppiä. Klemetsin päärakennus kauempana pellon laidassa on myös säilyttänyt punamullatun valkoisin nurkkalaudoin varustetun olemuksensa. Muut kantatilat on aikojen kuluessa korjattu ja ehostettu uusien ikkunoin, tämän päivän pintalauoituksin tai jopa mineriittilevyin.

Karttaan on myös merkitty teitä tai polkuja. Niitä pitkin on kuljettu kylän pelloille ja rannoille. Nykyinen kyläraitti noudattaa osittain samaa linjausta kuin karttaan merkitty. Kyläkeskuksesta etelään rannalle vievä tie johtaa kyläsatamaan, missä edelleen sijaitsee venevajoja. Maankohoamisesta johtuen rantasaaria on hävinnyt kun ne ovat sulautuneet pääsaareen. Kylän lounaispuolinen vesialue torpan edustalla on nykyisin Flada, avoimesta merialueesta umpeen kuroutunut allas.

Rakennuksia on tullut lisää 1800-luvun lopulta nykypäivään, mutta suurin osa lisärakentamisesta on tapahtunut kyläraitin varrella kylämaen ympärillä. Kylä on ainoastaan tiivistynyt.

Keistiöön saavutaan lossilla Iniön pääsaarelta. Saapumismaisemaa hallitsee kylän kauppa, joka edustaa tyylipuhdasta mineriittipäällysteistä puolitoistakero-roksista lisäsiivellä varustettua 70-lukua. Rannassa ovat vierasvenelaiturit ja polttoaineen jakeluasema. Kaupan takana sijaitsevat 1800-luvun rakennukset jäävät pimentoon. Maisema on karu, mutta

aitoudessaan jopa viehättävä.

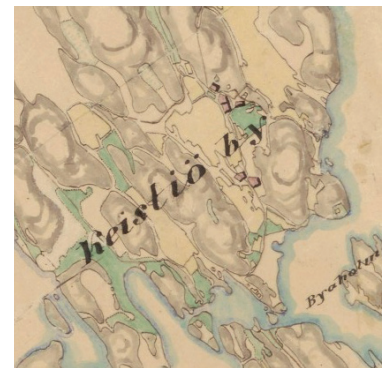
Mökkiasutus on runsasta kuten saaristossa yleensäkin, vuonna 1995 saaresa oli 135 rakennusta, joista suurin osa kesäasuntoja. Mökkiasutusta on syntynyt rannoille, mutta myös kyläkeskustan läheisyyteen tiiviinä ryppäänä. Arkkitehtuuriltaan ne eivät mitenkään täydennä vanhaa kylämiljöötä vaan edustavat omaa hirsimökkiunelmaansa. Toisaalta tiivis sijoitus täydentää kylää ja sen elämää.

Keistiön lossiranta 2009

Kylätie 2009

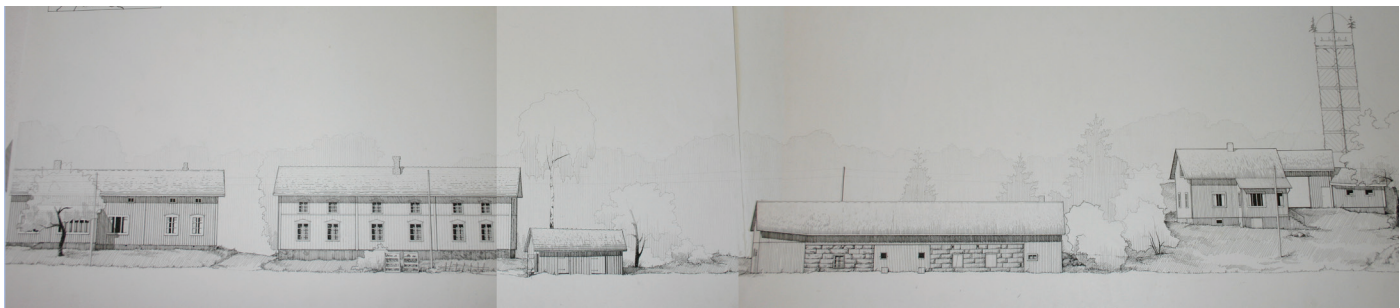
Keistiö 1848

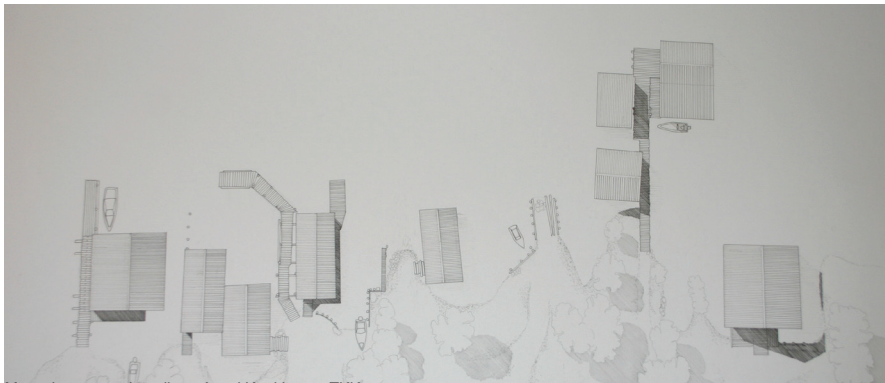
Keistiö 1998
Ilmakuva Maanmittauslaitos

Keistiö 2009

Mossalan kylan raitti, piirros Rabbe Tiainen ja Annina Vainio TKK

Mossalan venevajat, piirros Anssi Kankkunen TKK

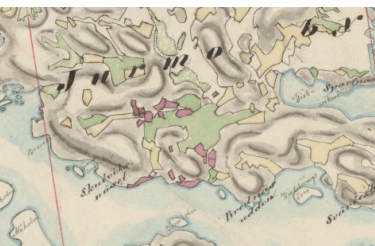
Mossala 1850

Mossala 1998
Ilmakuva Maanmittauslaitos

Jurmo 2000
Ilmakuva Maanmittauslaitos

Mossala, Länsi-Turunmaa

Mossala sijaitsee entisessä Houtskärin kunnassa sen pohjoisimpana saarena. Kyläkeskus on muodostunut saaren etelärannan tuntumaan, lähelle eteläpuolella sijaitsevaa Björkön saarta.

Kalmbergin kartastossa vuodelta 1855 on jo nähtävissä Mossalan tiivis kylä-
kenne ja vuoden 1875 asutusluettelon mukaan Mossalan kylässä on asunut 11 perhettä¹⁷, vaikka sijainti onkin syrjäinen ja vesitie ainoana yhteytenä muuhun maailmaan. Kalmbergin karttaan on myös piirretty selkeä tieyhteys saaren pohjoisosaan samalle kohdalle mihin tänä päivänä saariston rengastien yhteysalus rantautuu. Saariston rengastien turistireitti on nykyisin tärkeä kesäaikainen elinkeinomahdollisuuksia lisäävä valtion panostus saariston vireyteen.

Mossala on melko tiivis kyläraitin molemmin puolin syntynyt ryhmäkylä. Saaristokylän tärkeät venevajat sijaitsevat tiiviinä ryhmänä kylän etelärannalla Mossalan ja Björkön välisessä salmessa.

Jurmo 1850

Jurmo, Brändö

Pohjoinen Jurmo sijaitsee Brändön kunnassa sen pohjoisimpana kyläsaarena. Jurmo on nykyäänkin lauttayhteyden varassa saaren eteläpuolella sijaitsevaan Långön saareen, mistä on edelleen maantieyhteys kunnan pääsaareen Brändöhön

Pitäjänskartassa, joka on arviolta vuodelta 1850-90 näkyy jo runsasta asutusta. Aivan rannalla näkyy rakennuspaikamerkintöjä, nämä oletettavasti tarkoittavat venevajakenteita, joita nykypäivänäkin on runsaasti jäljellä. Kalastus ja merenkulku ovat olleet tärkeitä elinkeinoja Ahvenanmaan pohjoisilla alueilla. Kalastus on Jurmossakin muuttunut enemmän kalankasvatukseksi ja kalatuotteiden jalostukseksi. Kartasta näkyy, että saari on kallioinen ja siellä on vähän pelto- ja nittyalueita. Maanviljely on ollutkin saarella vain sivuelinkeino. Nykyään saarella tosin kasvatetaan jonkin verran pihvikarjaa.

Saaren rannat ovat kivikkoiset ja matalat, kylän rantaa lukuun ottamatta. Kyläsatama sijaitsee saaren eteläreunalla, naapurisaarten antaessa suojaa. Jurmon rakennukset jakautuvat rannan tuntumassa sijaitseviin kaupallisiin palveluihin, lauttasatamaan ja asuinrakennuksiin. Varsinainen vanha kyläkeskus sijaitsee sisempänä saarella. Rakennuskanta on lisääntynyt 1800-luvun loppupuolelta ja levittäytynyt laajalle alueelle.

Ranta-alueen vanhat venevajat antavat pittoreskin rantavaikutelman. Toisaalta rannan tuntumaan on rakennettu hir-

simökkityyppisiä veneilijöitä palvelevia kioski- ja saunarakennelmia myös yhteyslossilaituri maapengerryksineen tuo myös oman teknisen lisänsä rantaan. Kylätie ja sitä reunustavat rakennukset ovat säilyttäneet saaristolaisen luonteensa.

Kammela, Uusikaupunki

Kammelan kylä sijaitsee Pyhämaan kirkolta lounaaseen Kursilansalmen rannalla. Ensimmäiset kirjalliset maininnat Kammelasta ovat jo vuodelta 1411¹⁸. Kantatiloja Kammelassa lasketaan olevan seitsemän: Eilu, Marttila, Iso-Impola, Vähä-Impola, Hannula, Juhola ja Pietilä. Mainintoja näistä taloista on jo 1600-luvun asutusluetteloissa.¹⁹

Kammela oli aina vuoteen 1883 asti ilman maantieyhteyttä muihin Pyhämaan kyliin, tähän aikaan niitä yhdisti ainoastaan jalkapolku. Matkat tehtiin kesäisin veneellä ja talvisin talviteitä pitkin. Vuonna 1883 yhdistettiin Edväisten, Kammelan ja Kuivarauman kylät vihdoinkin maantiellä.²⁰

Kammelan ytimen muodostaa edelleen kantatalojen muodostaman rakennusten ryhmä. Rakennusmassat tai niitä ympäröivät aidat rajautuvat lähelle kylätietä ja kylässä on säilynyt tiivis tunnelma. Isojakokarttaan on merkitty peräti kahdeksan tuulimyllyä, joista yksi on vielä tallella, tosin ilman lapoja. Rakennusten pihapiirejä rajaavat monet talousrakennukset ja useita aittarakennuksia on säilynyt kyläkuvassa.

Päärakennuksia on korjattu ja uudistettu, talousrakennukset ovat säilyttäneet paremmin alkuperäisen ilmeensä. Kylän mahtitalo Eilu erottuu rakennuskannasta öljymaalattuine julkisivuineen ja kuisteineen. Kylätie hiekkapäälysteineen ja sen reunoilla kasvavat lehtipuut luovat oman tunnelmansa.

SAAPUMINEN KYLÄÄN

Kyläkokonaisuuden tärkein ominaisuus on sen asukkaiden kotiseuturakkaus ja viihtyvyys elinpiirissään. Kylä elää ja kehittyy asukkaidensa mukana. Ulkopuolinen tarkkailija näkee ja kokee kylästä vain sen julkisivun saapumis- tai ohikulkumatkallaan. Kylä elää tavallaan, vieraat käyvät ajallaan.

Esiteltystä kyliä sekä suunnittelualueesta kylää Ketteliä onkin hyvä tarkastella myös tuntumana ulkopuolisen saapujan silmin. Kuten edellä on mainittu, sekä Keistiöön että Jurmoon saavutaan edelleen meren puolelta, kuten on aina saavutettu. Tässä mielessä nämä kylät ovat säilyttäneet vanhan saaristokyläpiirteensä. Mossalan kylään voidaan saapua sekä etelän että pohjoisen suunnasta. Etelästä meren puolelta saavuttaessa tullaan alkuperäisestä vanhasta suunnasta, kylän pääjulkisivu avautuu merelle. Pohjoisen suunnasta maantietä pitkin saavuttaessa tullaan ikään kuin takaovesta. Kammelan kyläkeskus on jäänyt syrjään 1950-luvun alussa rakennetusta Pyhämaan kyliä yhdistävästä tiestä. Tie on ikään kuin kylän ohitustie ja kylää markkeeraakin nykyään vain tien varrella oleva kyläkauppa. Vauhti hidastuu kaupan kohdalla, mutta kylää ei välttämättä tajua edes ohittavansa. Kettelin kylä on ulkopuolisen saapujan kannalta huonoimmassa asemassa, sen on mahdollisesti jo ohittanut ennen kuin tajusi edes saapuneensa. Kylä on pieni eivätkä sen rakennukset enää muodosta tiivistä tienvarsirakennetta kuten 1800-luvun umpi- ja harakennusten aikaan. Kylä uppoaa myös rehevöityneeseen maisemaan, talot häviävät puiden ja pensaiden joukkoon.

Kammelan kyläraitti 2009

Kammelan kyläraitti 2009

Kammela Eilun talo 2009

Kammela 2000

Ilmakuva Maanmittauslaitos

Kammela 1873

Iniö vanhusten palvelutalot 2009

Iniö vanhusten palvelutalot 2009

Iniö vanhusten palvelutalot 2009

Merimaskun saaristolaiskylä 2009

Merimaskun saaristolaiskylä 2009

8 UUDISRAKENNUSKOhteita

INIÖ

Iniön pieneen saaristokunnan kirkonkylään on 1990-luvulla kaavoitettu ja rakennettu asukkaita palvelevat uudisrakennukset: vanhusten palvelutalot huoltorakennuksineen ja niiden yhteyteen pieni päiväkot. Rakennusten toiminta on erittäin tärkeää kunnan asukkaille, mutta kaavoitukseltaan, rakennusten sijoitukseltaan tai arkkitehtonisilta ominaisuuksiltaan alue on hyvin epäonnistunut. Alue täyttää kaikki ulkopuolisen kaavoittajan ja rakennussuunnittelijan kompastusaiheet.

Alue on kaavoitettu kylän laitaman peltoalueelle yksikerroksisena rivitaloalueena ilman minkäänlaista tilanmuodostusta. Perinteisessä kylärakenteessa kuten myös Iniössä rakennusmassat rajautuvat joltakin osin kylätiehen tai lähelle sitä. Kylätien luonne syntyy rakennetusta ympäristöstä. Tässä tapauksessa rakennukset eivät ota kantaa tiehen eivätkä rikastuta kylätien miljööä. Rakennuksista ei myöskään erotu mikä on asuintalo, palvelutalojen palvelukeskus tai päiväkot, kaikki ovat samanlaista massaa. Rakennusten mittakaava on vieras suhteessa saariston rakennuksiin, alue on kuin minkä tahansa taajaman rivitalolähiö. Alue on toteutettu värykseltään punamultaa imitoivalla maalilla valkoisine ikkunapuitteineen ja nurkkalautoineen. Kuitenkin viereinen pappilan päärakennus ja tien toisella puolella oleva maatalouskeskuksen päärakennus ovat öljymaalattuja, niiden talousrakennukset ovat sen sijaan punamullattuja.

MERIMASKUN SAARISTOLAISKYLÄ

Merimaskun uudiskylä oli yksi osa vuoden 1997 Raision Asuntomessuja. Alue suunnittelussa ja rakentamisessa pyrittiin noudattamaan luonnonmukaista saaristokylärakentamista. Alkuperäinen ajatus oli, että alueen rakennukset varustettaisiin vain ekologisilla wc-tiloin ja että kaikki jätevedet puhdistettaisiin alueella ilman kunnallista jätevesijärjestelmää. Näin alueen 19 asuinrakennusta

tehtiinkin, mutta jo muutaman vuoden päästä alkoivat ongelmat, asukkaat eivät olleet tyytyväisiä haju- ja kesäisiin hytysongelmiin. Vuonna 2003 oli suurimpaan osaan taloista jo rakennettu sakon uhallakin omat umpisäiliöt jätevesille. Vuonna 2004 alueelle tuli lopulta kunnan jätevesiviemäri, ja tältä osin ekokylän tarina oli lopussa.²¹

Tärkeä osa Merimaskun saaristolaiskyläalueen tunnelmaa on sen hiekkapäälysteinen tietila ja sitä tiiviisti rajaavat rakennukset. Kylä ei mitenkään liity olemassa olevaan kylärakenteeseen, vaan putkahtaa esiin tiiviinä ryhmänä hiekkatietaipaleen päässä metsän ja rannan rajakohdassa. Kylä on täydellinen uudisrakennusalue. Rakennusten tiivis sijoittelu ja rehevin istutuksin hoidetut pihat antavat pittoreskin vaikutelman. Alueen kaikkiin rakennuksiin valittu punamultamaalaus valkoisine ikkunapuitteineen luo mielikuvan ulkosaariston kylästä. Rakennukset ovat kuitenkin vain tämän päivän romanttisia mielikuvia saaristoasumisesta. Niiden detaljimaailma on talotehtaiden muovaamaa, ikkunat ovat pikkuruutuisia, uusvanhoja ja ikkunoiden sovitukset syvälle seinärunkoon luo rasakan vaikutelman. Autotallirakennusten suhteettoman suuri mittakaava suhteessa asuinrakennuksiin tuo myös hierarkiaongelmia.

Merimaskun tapauksessa sanaa ekokylä ei enää voida käyttää, jos se sitä oli edes alunpitäenkään, sillä kompostivesa ei ole ekologisuuden tae. Merimaskussa ekologisuus liittyi lähinnä Asuntomessujen imagoon ja markkinointiin. Kaavoituksellisesti aluetta ei mitenkään voi ajatella ekologisena alueena, vaan kaavoitettuna pientaloryppäänä. Eikä ekologisuus tai saaristolaisuus synny punamullatuista seinistä valkoisine vuorilautoineen, varsinkin kun punamulta on maaseudulla usein talousrakennusten väri.

KILPAILUT JA DIPLOMITYÖT

Talonpoikauskulttuurisäätiön järjestämässä "uusia ratkaisuja maalla asumiseen" - arkkitehtuurikilpailussa vuonna 2008 haettiin yksittäisille tonteille eri puolella Suomea mallia uudentyyppisestä maaseutu-asumisesta. Kilpailun tavoitteena oli tuottaa uusia, vaihtoehtoisia, pääasiassa puuta tai muita kotimaisia materiaaleja käyttäviä esimerkkiratkaisuja nykyaikaisille pientaloille tämän ajan ihmisten tarpeisiin.²² Kilpailussa jaettiin neljä palkintoa erilaisille ratkaisuille, yhdelle umpipiha ratkaisulle, yhdelle yhteisöllisyyteen panostaneelle, yhdelle vaipparakentamiseen perustuneelle ja yhdelle ratkaisulle jonka ajateltiin soveltuvan vaikka täydennysrakentamiseen. Voi vain toivoa, että kilpailun tulokset päätyisivät myös rakentamisasteelle, eivätkä jäisi pelkästään pienen ammattipiirin tietoisuuteen.

Vuonna 2004 Miina Vuorinen teki diplomityön Teknillisen korkeakoulun Arkkitehtiosastolle nimellä 'omakotipeli Kirkonmäelle'. Työ oli seitsemän perheen pientaloalue Västanfjärdin Kirkonmäelle, Kemiönsaaren eteläreunaan Turun saaristoon. Työ muodostaa pienen oman kylämaiseman taajaman varsinaisen keskustan läheisyydessä.²³

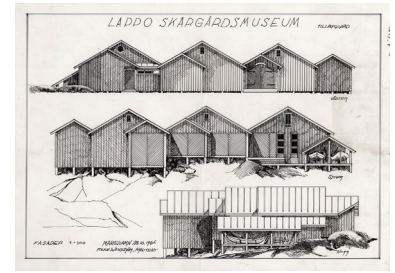
FOLKE WIKSTRÖM

Arkkitehti Folke Wikström tunnetaan parhaiten Ahvenanmaan saaristoon suunnittelemistaan kohteista. Vuonna 1984 valmistui Lappo Skärgårdsmuseet, vuosina 87-89 oli vuorossa hotellirakennus Brudhäll ja sen laajennus Kökarin Karlbyhyn, vuonna 1989 Kastelholman linnan uusi palvelu- ja porttirakennus ja vuonna 1994 Eckeröhön Ahvenanmaan metsästys ja kalastusmuseo.²⁴

Lappo Skärgårdsmuseet sijoittuu aivan Lapon kyläsataman tuntumaan, vierasvene- ja yhteysaluslaitureiden viereen. Museo täydentää hyvin sataman perinteistä venevajanäkymää ja tuo olemuksellaan hyvän lisän rannan ilmeeseen. Se ottaa arkkitehtuurinsa venevajarakentamisen perinteestä, mutta on selvästi uudisrakennus niihin verrattuna.

Museorakennus on sijoitettu venevajoista poiketen kuivalle maalle rantakallioiden päälle. Museo koostuu ikään kuin yhteen kasvaneista polveilevista venevajoista, jotka ovat kiinni toisissaan. Ulkoapäin rakennus näyttää usean rakennuksen yhteenliittymältä, sisätila on kuitenkin yhtä avonaista museotilaa, ainoastaan seminaarihuone muodostaa oman erillisen tilansa. Sisätila on käsitlemätöntä puuta, kuten venevajoissa on ollut tapana. Ulkopinnat on maalattu punamullalla ja katot ovat mustaa huopaa. Museon meren puoleisella seinällä on suuria pariovia, jotka markkeeraavat venevajojen sisääntuloaukkoja. Pariovia voidaan pitää kesällä tarpeen tullen auki, jolloin sisätila laajenee merinäkömällä. Museon valmistumisen jälkeen rantamaisemaan on rakennettu myös ravintola, joka arkkitehtuuriltaan on rönkyilevä eikä samalla tavalla sidoksissa paikallisuuteen kuten Skärgårdsmuseet.

Hotelli ja ravintola Brudhäll Kökarissa Karlbyn kylän rannalla on pienehkösä kylässä suuri rakennuskokonaisuus. Tämäkin rakennus sopii koostaan huolimatta hienosti kyläkokonaisuuteen. Sen sijainti kyläkeskuksen reunalla lahden pohjukassa täydentää kylämaisemaa ja tuo sille virkistävän uuden lisän. Mereltä tai maalta saavuttaessa kylään ottaa Brudhäll vieraansa vastaan ensimmäisenä, maateitse saavuttaessa konkreettisesti ja mereltä näkömänn päätepisteenä. Maisemat Karlbyssä ovat jylhät ja kallioiset, maiseman mittakaavassa hotelli sulautuu sijoilleen koostaan huolimatta. Hotelli on kaksikerroksinen rakennusryhmittymä, missä suuri kokonaisuus on taas jaettu pienempiin osiin rantavajakentamisen tapaan, mittakaava vain on aivan toinen. Massoittelemisen jako auttaa rakennusta soveltumaan saariston ra-

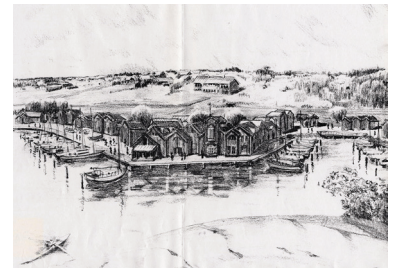
Lappo Skärgårdsmuseum
Kuva: Folke Wikström

Lappo Skärgårdsmuseum
Kuva: Folke Wikström

Lappo Skärgårdsmuseum
Kuva: Folke Wikström

Hotell Brudhäll
Piiros: Folke Wikström

Hotell Brudhäll
kuva: www.visitland.com

Jan Karlsgårdenin porttirakennus
Kuva: Folke Wikström

Ahvenanmaan metsästys- ja kalstusmuseum
Kuva: Folke Wikström

Wikströmin venevaja
Kuva: Folke Wikström

kentämisen pienipiirteisyyteen. Meren puolelta laiturirakenteet ympäröivät rakennusryhmää joka puolelta.

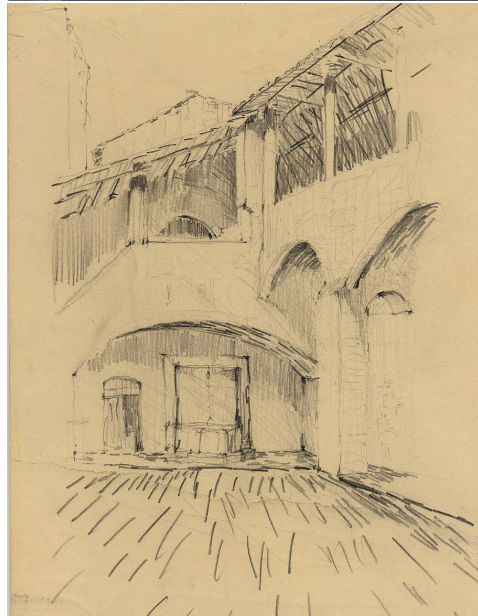
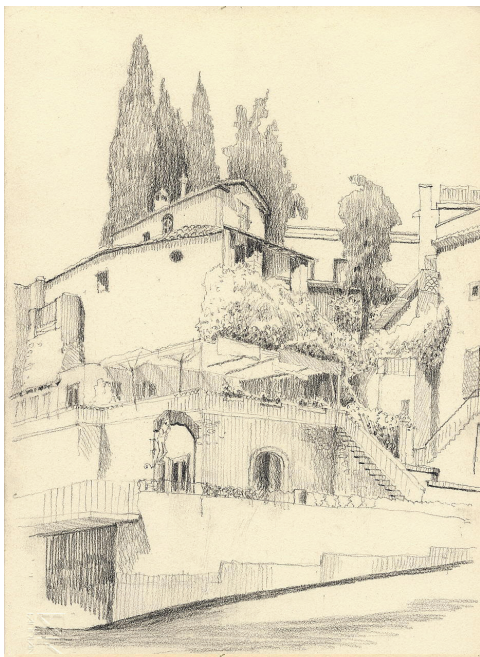
Porttirakennus sijaitsee Kastelholman linnan ja Jan Karlsgårdenin ulkoilmamuseon alueen reunalla sen parkkipaikan vieressä. Museo on Seurasaaressa tyypinen alue mihin on koottu Ahvenanmaalta vanhoja rakennuksia. Nämä muodostavat vanhaa maatilaa ja sen talousrakennuksia jäljittelevän kokonaisuuden. Kuten vanhoissa pihapiireissä ja kylissä eivät talot perinteisesti ole sijainneet suorakulmaisissa koordinaatioissa, porttirakennus onkin suunniteltu orgaaniseksi kokonaisuudeksi, yhdistettyine satula- ja taitekattoineen. Rakennus jakautuu kaksikerroksiseen kioski- ja henkilökuntatilaan ja yksikerroksiseen yleisöä palvelevaan WC-siipeen. Kokonaisuus on pystyaukkoitettu ja maalattu punamultamaalilla, kuten pääosa alueen vanhoista rakennuksista.

Ahvenanmaan metsästys- ja kalstusmuseum jatkaa Folke Wikströmin rannikkorakennusten sarjaa. Kuten aikaisemmissa rakennuksissa tässäkin suurehkoissa rakennuksissa pääperiaatteena on massan jakaminen pienempiin osiin. Kuten jo Lapon saaristolaismuseossa ulkopuolen monimuotoisuudesta poiketen sisätilat ovat melko yhtenäistä tilaa. Museo jakautuu neliskulmaisen pääsisääntulohallin molemmille puolille, siten että sekä sisääntulon että pihan puolelle muodostuu piha-alueet. Rakennus on sijoitettu Käringssundin kylän venevahalaiden tuntumaan, kallion

kupeeseen. Massoittelu on taas saanut aiheensa rannan vajoista sekä myös kallion tuomista haasteista. Rakennusmassat polveilevat kalliopintoja kunnioittaen ja kokonaisuus muodostaa ikään kuin uuden kallionnyppylän paikoilleen. Tällä kertaa Wikström on ottanut värimaailmakseen juuri kallion ja miksei myös venevajojen harmauden. Kattopintana on kokonaisuuteen hienosti sopiva musta huopakatto.

Wikströmin töissä tärkeä osa on aina paikan hengellä sekä tontin ja sen ympäristön tarkalla analysoinnilla. Kaikki saaristokohteet soveltuvat loistavasti paikkaansa, täydentävät sitä tai jopa antavat paikalle uutta ilmettä. Puu eri muodoissaan on luontevana materiaalina pääosassa kaikissa edellä mainituissa kohteissa. Niissä voi nähdä myös orgaanisen arkkitehtuurin piirteitä.

Folke Wikström on innokas Italianmatkaaja, joka on matkoillaan piirtänyt satuja luonnoksia paikallisista näkymistä ja vanhoista arkkitehtuurikohteista. Monissa kuvissa näkyy rakkaus vanhan kulttuurimaan monimuotoisuuteen ja kerroksellisuuteen. Italianmatkat ovat tietenkin vaikuttaneet myös hänen arkkitehtuurinäkemykseensä. Vaikka edellä olen verrannut kohteita aina paikallisuuteen, on Italiallakin oma osuutensa hänen arkkitehtuurissaan. Voi selvästi nähdä yhtymäkohtia hänen italianpiirroksensa ja arkkitehtuurinsa välillä, monimuotoisuutta molemmissa.

Folke Wikström ja italianpiirustuksia
 Kuva: Folke Wikström

Karlbergin kartta 1855 Pyhämaasta

9 SUUNNITTELUKOHDE

Suunnittelukohteeni sijaitsee Pyhämaassa Kettelin kylän alueella.

PYHÄMAA

Pyhämaa sijaitsee Vakka-Suomen rannikolla Udestakaupungista pohjoiseen. Se oli itsenäinen kunta aina vuoteen 1974, jolloin se liitettiin Uuteenkaupunkiin.²⁵ Pyhämaa rajoittuu etelässä Velhoja Ruotsinvesi-nimisiin vesialueisiin, jotka nykyään ovat osa merestä padottua makeanvesiallasta, lännessä ja pohjoisessa vastassa on Selkämeri ja idässä Mannerveden lahden toisella puolella sijaitsee mantere ja Pyhärannan alue.

Pyhämaan Luodon alue muodostuu useasta erillisestä saaresta, jotka aikojen kuluessa ovat kasvaneet yhteen. Erillisiä saaria alueella on 234 kpl. Saaret ovat kaakkois-luodesuuntaisia repaleisia lahtien ja salmien erottamia alueita. Pyhämaan vanhimpia kyliä ovat Kammela, Edväinen, Pitkäluoto, Pyhämaan kirkonkylä, Kuivarauma, Kursila, Heinänen ja Ketteli. Pyhämaan on pinnanmuodoiltaan melko alavaa ja rannikkovedet ovat matalia ja karikkoisia.²⁶

Ensimmäiset kirjalliset maininnat ovat Kammelan ja Edväisten kylistä vuodelta 1411. Vanhimman maakirjan mukaan vuodelta 1540 Kettelissä ja Pyhämaassa oli kahdeksan taloa. Näiden tietojen pohjalta on uskottavaa, että nämä kylät ovat syntyneet jo varhain keskiajalla, ainakin 1300-luvulla.²⁷

Varhaisin ihmiseen viittaava löytö Pyhämaasta on varhaisemmalta rautakaudelta n.400ea-400, mutta kiinteää asutusta oletetaan olleen vasta vuoden 1000 tienoilla. Sitä ennen etymologisten tutkimusten mukaan aluetta ovat käyttäneet metsästys ja kalastusmainaan lähinnä lappalaiset, virolaiset ja friisit.²⁸ Pidetään todennäköisenä, että alueelle asettuneet pysyvät asukkaat olivat kristittyjä skandinaaveja, joita samoihin aikoihin saapui myös Etelä-Pohjanmaalle ja Uudellemaalle. Historiantutkimus pitää kristinuskon varhaisimpana vastaanottopaikkana Kalannin saaristoa ja Pyhämaasta Iniöön saakka.²⁹

Pyhämaan seurakunnasta tuli itsenäinen vuonna 1639. Seurakunta jakaantui mantereen puoleiseen Pyhärannan alueeseen, Rohdaisiin, ja saariston puoleiseen Pyhämaan Luotoon. Sitä ennen lounainen osa Pyhämaasta oli kuulunut Uuteenkirkkoon (Kalanti) ja muut osat Untamalaan (Laitila). Hallinnolliset ja kirkolliset rajat olivat erilaisia, mutta pappien hoitaessa myös kunnallisia asioita oli seurakunnallisilla rajoilla enemmän merkitystä. Kunnallishallinnollisesti Rohdainen ja Pyhämaan Luoto muodostivat yhtenäisen kunnan 1871. Luodon ja Rohdaisen yhteiselo ei kuitenkaan ollut

kitkatonta, kunnanhallinnon keskuspaikasta Rohdaisissa oli kitkaa ja lopullinen välirikko syntyi sillan rakentamisesta Pyhämaasta mantereeseen puolelle, sillä tähän rohdaislaiset eivät halunneet rahojaan tuhjata. Luotolaisten anomuksiin omasta kunnasta tuli vahvistus kuvernööriltä vuonna 1883. Alueen lounaiset kylät Kammela, Edväinen ja Kukainen liitettiin Pyhämaahan 1863.³⁰

Tiet

Pääasiallisia kulkuteitä saaristossa olivat vesitiet ja polut. Tavarakuljetukset hoidettiin vielä 1900-luvun alussa talvela talviteitä pitkin. Teiden rakentamisvelvollisuus oli vielä 1900-luvun alkuun asti rasitteena maanomistajille, eikä varsinaisia teitä oikeasti ollut vaan polkuja saatettiin raivata niin että hevosella tai härällä pääsi kulkemaan. Pyhämaan vanhin tie on johtanut Heinäisten kylästä Katarauman rantaan, mistä hevoset uitettiin tai kuljetettiin ruuhella salmen yli. Sillan rakennushanke juuri tämän Katarauman salmen yli johti mantereeseen puolen Pyhärannan ja Pyhämaan välirikoon. Pyhämaan kunnassa sillan rakentamisesta tehtiin päätös 1888 ja tiehanketta lähdettiin viemään eteenpäin. Sillan myötä saaristopitäjä muuttui rannikkopitäjäksi.³¹

Elinkeinot

Saaristopitäjissä talous ei yleensä koskaan ole yhden elinkeinon varassa. Pyhämaassa maanviljely on ollut pääelinkeino, mutta koska peltoalat ovat pieniä ja kivisiä ei pelkällä viljanviljelyllä ole tullut toimeen. Merenkulku on ollut tärkeä osa elämää ja kalastus on tuonut ruokaa pöytään. Palveluammatit ja työpaikat Uudessakaupungissa ovat Pyhämaan nykypäivää.

Öljy

Pyhämaasta ei voi kertoa ilman Nesteen öljynjalostamohanketta. Vuonna 1972 alettiin Suomeen puuhata kolmatta öljynjalostamoa Naantalin ja Porvoon Sköldvikin lisäksi. Vaihtoehtoja olivat Kaskinen, Inkoon Kopparnäs ja Tvärminne. Vuoden 1973 alussa kauppa- ja teollisuusministeriö päätti kuitenkin että

Pyhämaan Ketteli ja siellä Pamprinnien alue olisi sopivin paikka uudelle jalostamolle. Alueella katsottiin olevan sopiva satamapaikka ja reitin syvyys oli riittävä.

Asiaa selvitettiin ja tutkimuksia tehtiin. Pyhämaan kunnan liittämistä joko Rautamaan tai Uuteenkaupungin pohdittiin. Maantie ja rautatievaihtoehtoja mietittiin ja Pyhämaan kaavoitusta tutkittiin. Rahaa kului monenmoiseen selvitystyöhön ja Pyhämaassa oltiin toiveikkaita, saataisiin lisää asukkaita ja työpaikkoja, paremmat yhteydet mantereelle. Suomen pankki pysäytti kuitenkin hankkeen etenemisen liian kalliina ja tarpeettomana investointina. Marraskuussa 1973 Neste Oy luopui kokonaan kolmannen jalostamon rakentamisesta ja päätti sen sijaan laajentaa Sköldvikin laitostaan. Lopputuloksena jalostamoasiasta oli Pyhämaan pakkoliitos Uuteenkaupunkiin ja asfaltoitu tie Ketteliin.³²

Mökkiasutus

Kuten kaikkialla Suomessa 1970-luvulta lähtien kesämökit ovat täyttäneet rantoja ja niin myös Pyhämaassa. Mökkeilijät tuovat kesällä elämää saaristoon. Toisaalta kaivattuja verotuloja mökkiläisiltä ei jää kuntaan. Ministeritasolla onkin tehty ehdotuksia mökkiläisten verorahojen osittaisesta siirrosta mökkeilykuntaan, tätä päätöstä odotellaan innokkaana mökkivoittoisissa kunnissa.

Tie Pyhämaan kirkonkylältä 2009

Laihosen torppa, Pyhämaa 2009

Pirhanperän kalamajoja, Ketteli 2009

Isojakokartta 1799

Pitäjänkartta 1848

Senaatin kartta 1883

Pitäjänkartta 1923

KETTELIN KYLÄ

Kettelin kylä sijaitsee Pyhämaan kirkolta pohjoiseen noin kilometrin päässä. Kylän asutuksen katsotaan saaneen alkunsa Pitkäläluotoa ja Pyhämaata erottaneen salmen kohdalla, sen suojaisamalta mantereeseen puoleiselta rannalta. Tämän salmen jäänteet näkyvät edelleen maisemassa Pyhäsalmeksi kutsutuna lahtena.³³

Ensimmäiset karttatiedot Kettelistä ovat J.W. Rungiuksen toimittamasta isosta-jaosta, joka vahvistettiin kihlakunnanoidessa vuonna 1799. Kettelin kylä muodostui viidestä manttaaliluvultaan samansuuruisesta talosta Kämäristä, Udestakartanosta, Harmasta, Mikolasta ja Eerolasta.³⁴

Rajalinjat muuttuivat vähän Kettelissä 1800-luvulla, koska uusia tiloja syntyi ainoastaan vanhoja jakamalla. Uudenkartanon tila jaettiin kahtia 1812, jolloin syntyi Ali- Uusikartanon ja Yli- Uusikartanon tilat. 1800-luvun lopulla myös Mikolan ja Harman tilat jaettiin kahtia.³⁵

Kettelin Eerolan tila on toiminut Pyhämaan kappalaisen virkatalona jo vuodesta 1691. Pyhämaan Luodon seurakunnan itsenäistyttyä 1910 Eerolasta tuli kirkkoherran virkatalo. Rakennus on kokenut historiansa aikana monia muutoksia ja laajennuksia. Nykyinen päärakennus on valmistunut vuonna 1927.³⁶

Kettelin kylä on alun perin ollut tiivis viiden talon muodostama ryhmäkylä, joka sijoittui etelä-pohjoissuunnassa sijainneen tien (aluksi polun) varrelle. "Pyhämaan vanhoja rakennuksia" kirjassaan T.I. Itkonen antaa asemakaavapiirroksellaan 1800-luvun lopun Kettelistä hyvän kuvan.³⁷ Tilat sijoittuivat kapeille tonteille lähelle toisiaan ja niiden rakennukset ryhmittyivät tiiviisti pihojen ympärille.

1900-luvun kuluessa kylä on laajentunut Kettelintien varrella sekä etelä- että pohjoissuunnassa ja Pyhäsalmele vievän tien molemmin puolin, vanha alkuperäinen kyläkeskus on kuitenkin säilynyt dominanttina.

Maasto Kettelin alueella on tyypillistä länsisuomalaisesta rannikkomaisemaa, missä matalat kallioharjannealueet ja niiden väliset kosteat suo- ja rämealueet vuorottelevat. Rannat ovat matalia ja kivikkoisia. Korkeimmat kalliot ovat Kettelin kylän luoteispuolella sijaitseva Pamprinkallio (+20m) ja Pyhäsalmen kaakkoispuolinen Seljänvuori (+21m). Pellot on raivattu vanhojen merenlahtien ja salmien alaville ja viljaville maille. Niitä sijaitsee kylän itäpuolella rakennusten ja Mannerveden välisellä ranta-alueella, Pyhäsalmele johtavan tien molemmin puolin sekä kylän lounaispuolella Hauinlahdelle johtavassa laaksossa.

SUUNNITTELUALUEEN KAAVALLINEN TILANNE

Uudenkaupungin yleiskaavassa 1993 pääosa alueesta on määritelty retkeily- ja ulkoilualueeksi. Rannassa on varaus vesiliikenteelle ja pieni alue rannan tuntumassa on merkitty matkailupalvelujen alueeksi. Kettelin kyläkeskuksen alue ulottuu aivan suunnittelualueen reunalle. Edustan vesistöalue kuuluu yleiskaavassa mainittuun rantojensuojeluohjelmaan.

Yleiskaava / Ketteli:

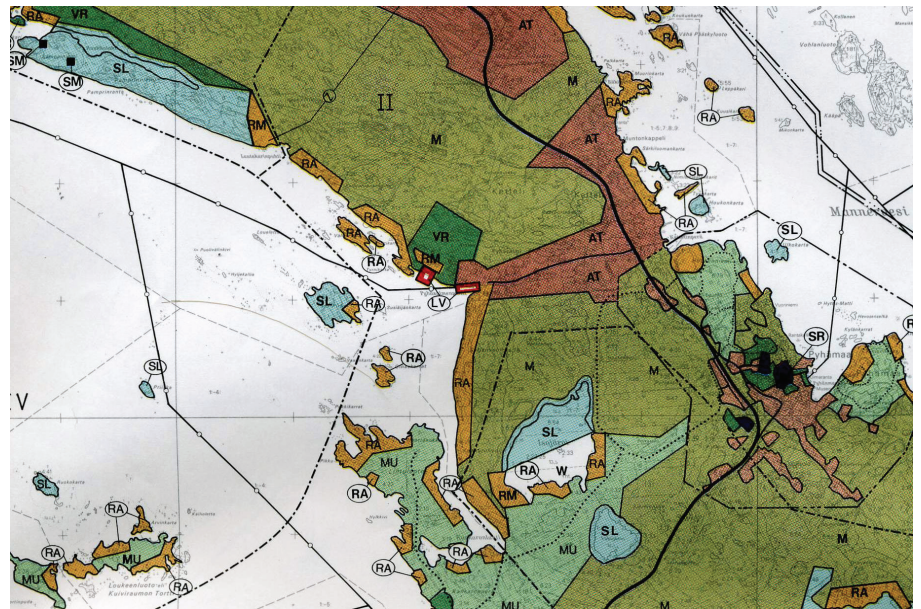
Kylän rakennukset ovat eri-ikäisiä, osa hyvin säilyneitä, osa hieman ajattelemattomasti korjattuja. Tyyliään rakennukset ovat matalia ja pitkiä hirsirakennuksia, joissa on usein kuisti keskellä. Erityisen maininnan arvoinen on Alinen Uusikartano, jonka päärakennus ja aitta ovat 1800-luvun alusta, molemmat säilyttäneet hyvin vanhan asunsa. Myös Vuorelan torppa 1800-luvulta on säilynyt erityisen hyvin sekä ulko- että sisätiloiltaan. Kylän keskellä on Pyhämaan pappila, komea vaaleaksi maalattu rakennus vuosisadan (1900) alkupuolelta.

AT kyläkeskuksen alue:

Alueelle saa sijoittaa maatilojen talousrakennuksia ja enintään kaksiasuntoisia erillispientaloja sekä asumiselle tarpeellisia julkisia ja yksityisiä palveluja, liikenneväyliä ja virkistysalueita.

Rakentamisen on sijainniltaan liityttävä olevaan asutukseen siten, että avoimet peltoalueet säilyvät vapaana rakentamisesta.

Rakennusten korjaus- ja muutostöissä ja täydennysrakentamisessa tulee erityistä huomiota kiinnittää toimenpiteiden sopeuttamiseen kyläkuvaan. Rakennusten on sovelluttava muodoiltaan ja materiaaleiltaan ympäristöön.

Kettelin Alinen-Uusikartano 2009

Kettelin Alinen-Uusikartano 1928
Kuva: I. T. Itkosen kirjasta

Ketteli taustalla kappalaisen virkatalona toimiva Eerolan päärakennus 2009

Ketteli Harman talo 2009

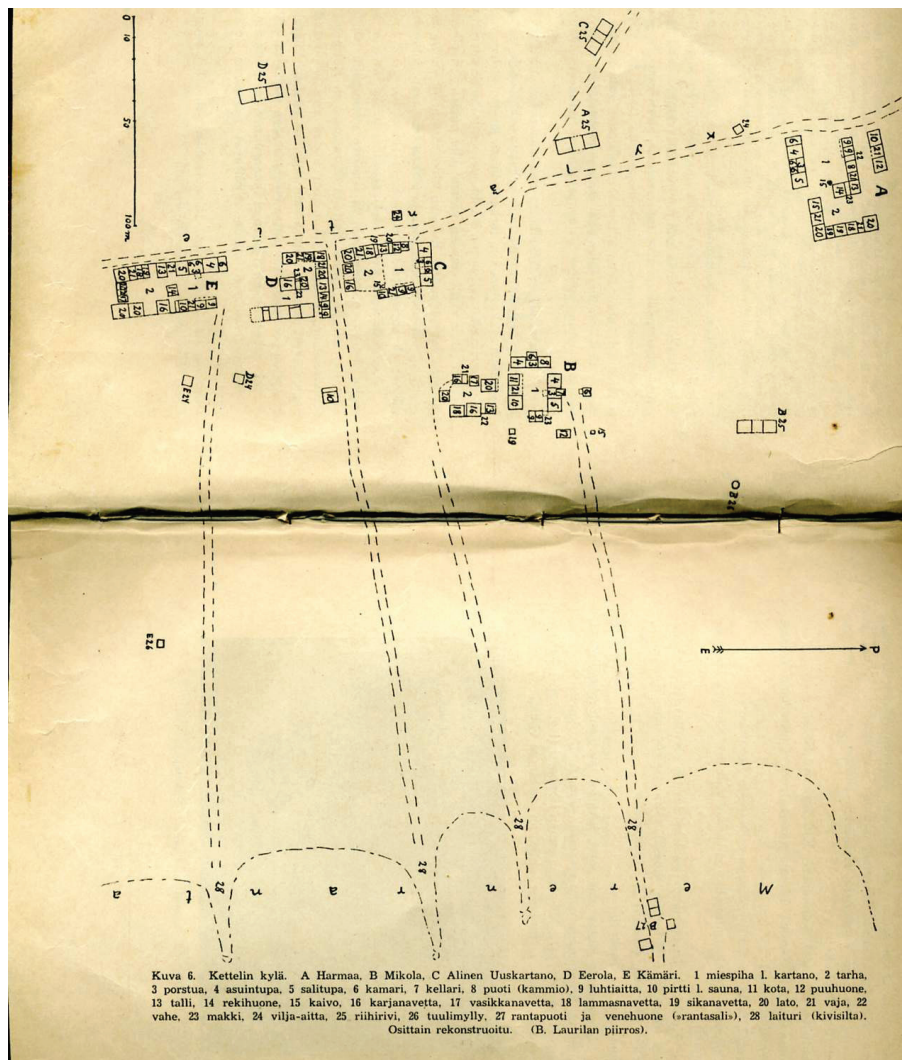

Ketteli kyläraitti 2009

Museovirasto, rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt 1993-luettelo:

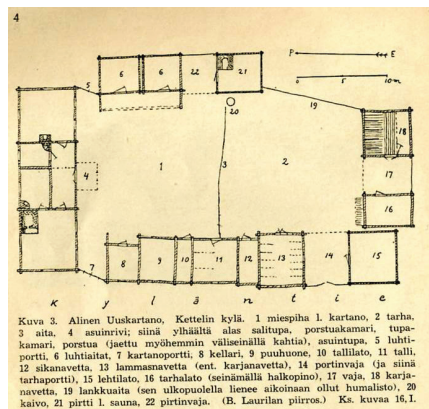
Pyhämaan kirkonkylä ja Kettelin kylän kulttuurimaisemalle on ominaista vanhan maantien varrella sijaitsevat talonpoikaistalot sekä pienijakoiset viljelyaukeat ja niityt. Kirkonkylän keskukselle antavat leimansa vanha ja uusi kirkko. Kulttuurimaisema jatkuu pohjoisessa Kettelin kylässä, joka on säilyttänyt varsin hyvin vanhan ryhmäkylän luonteensa.

Kettelin kylän monipuolisesta vanhasta rakennuskannasta mainittakoon Alisen Uusikartanon vanha päärakennus ja aitta sekä Vuorelan hyvin säilynyt torpan rakennusryhmä.

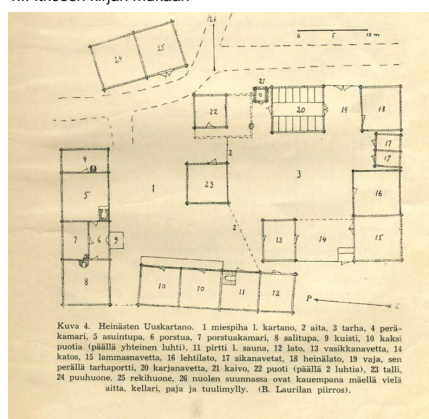
Kuva 6. Kettelin kylä. A Harmaa, B Mikola, C Alinen Uusikartano, D Eerola, E Kämäri. 1 miespiha 1 kartano, 2 tarha, 3 porttua, 4 asuintupa, 5 salitupa, 6 kamari, 7 kellar, 8 puoti (kammio), 9 luhtiaitta, 10 pirtti 1. sauna, 11 kota, 12 puuhuone, 13 talli, 14 rekihuone, 15 kaivo, 16 karjanavetta, 17 vasikkanavetta, 18 lammassavetta, 19 sikanavetta, 20 lato, 21 vaja, 22 vahe, 23 makki, 24 vilja-aita, 25 riirivi, 26 tuulimylly, 27 rantapuuti ja venehuone (rantasali), 28 laituri (kivisilta). Osittain rekonstruoitu. (B. Laurilan piirros).

Asemapiirros 1800-luvun lopun Kettelistä
T.I. Itkosen kirjan mukaan

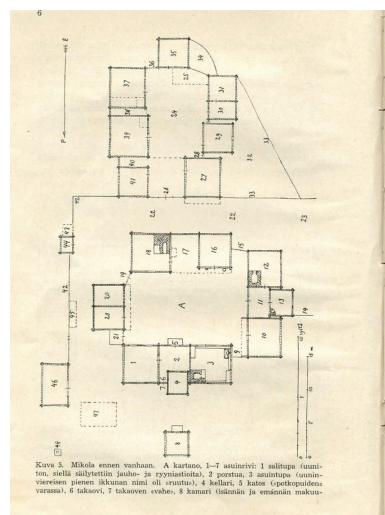
Kuva 3. Alinen Uusikartano, Kettelin kylä. 1 miespiha 1 kartano, 2 tarha, 3 aita, 4 asuinviiri, 5 salitupa, 6 kamari, 7 kellar, 8 puoti (kammio), 9 luhtiaitta, 10 pirtti 1. sauna, 11 kota, 12 puuhuone, 13 talli, 14 rekihuone, 15 kaivo, 16 karjanavetta, 17 vasikkanavetta, 18 lammassavetta, 19 sikanavetta, 20 lato, 21 vaja, 22 vahe. (B. Laurilan piirros). Ks. kuvaa 16.1.

Alinen-Uusikartano 1800-luvun lopun Kettelistä
T.I. Itkosen kirjan mukaan

Kuva 4. Heinäisten Uusikartano. 1 miespiha 1 kartano, 2 aita, 3 tarha, 4 peräkamari, 5 asuintupa, 6 porttua, 7 porttuakamari, 8 salitupa, 9 kuisti, 10 kaksi puolia (päästä yhteen luhti), 11 pirtti 1. sauna, 12 lato, 13 vasikkanavetta, 14 katos, 15 lammassavetta, 16 lehtilato, 17 sikanavetta, 18 heinälatto, 19 vaja, sen perällä tarhapuuti, 20 karjanavetta, 21 kaivo, 22 puoti (päästä 2 luhti), 23 talli, 24 puuhuone, 25 rekihuone, 26 nauden suussa ovi, kauempana niellä vielä aita, kellar, paja ja tuulimylly. (B. Laurilan piirros).

Uusikartano 1800-luvun lopun Heinäisten kylästä
T.I. Itkosen kirjan mukaan

Kuva 5. Mikola ennen vanhaan. A kartano, 1-7 asuinviiri, 1 salitupa (kuisti), 2 puoti, 3 salitupa (kammio), 4 katos, 5 katos (pöytäpöytä), 6 katos, 7 katos, 8 katos, 9 katos, 10 katos, 11 katos, 12 katos, 13 katos, 14 katos, 15 katos, 16 katos, 17 katos, 18 katos, 19 katos, 20 katos, 21 katos, 22 katos, 23 katos, 24 katos. (B. Laurilan piirros).

Mikola 1800-luvun lopun Kettelistä
T.I. Itkosen kirjan mukaan

KETTELIN VANHA SAARISTORAKEN- TAMINEN T.I. ITKOSEN MUKAAN

Toivo Immanuel Itkonen toimiessaan Muinaistieteellisen toimikunnan osastonjohtajana vuosina 1935-55 on tutkinut ansiokkaasti Kettelin kylän vanhaa rakennuskantaa 1920-luvun lopulla. Näistä tutkimuksista hän julkaisi kirjan Pyhämaan vanhoja rakennuksia 1937.

Kirjassa Itkonen esittää Kettelin viiden pääalon sijainnit asemapiirroksella pohjakuvineen 1800-luvun lopun tilanteen mukaan.³⁸ Rakennukset ovat muodostaneet erilaisia umpipihavariaatioita, josta Alinen Uusikartanon pihapiiri on ollut umpinaisin. Kämärin, Eerolan ja Alinen Uusikartanon rakennusryhmät ovat sijainneet hyvin lähellä toisiaan ja rajautuneet kylätietä vastaan. Vastaan. Tiivis kylärakentaminen säästi maa-alaa pelloille ja umpipiharakentaminen toi taas yksityisyyttä ja suojaa petoeläimiä vastaan. Umpipiha rakentamisen ajatellaan tulleen meille Suomeen Ruotsista, mutta myös kaupunkien linnoitusrakentamisen katsotaan antaneen vaikutteita talonpoikien rakennustapoihin.

Pihapiirit ovat muodostuneet useiden erillisten pikkurakennusten ja pääarakennuksen yhteenliittymästä. Pihat ovat jakautuneet asuinrakennusten ympäröimään miespihaan ja karjasuojarakennusten ympäröimään tarhaan. Alinen Uusikartanon rakennuksessa piha on jaettu aidalla, muissa rakennusryhmissä rajana on ollut jokin pikkurakennus tai rakennukset on ryhmitelty eri pihojen ympärille. Rakennuspiirien avoimet nurkat tai sivut on suljettu aitaamalla.

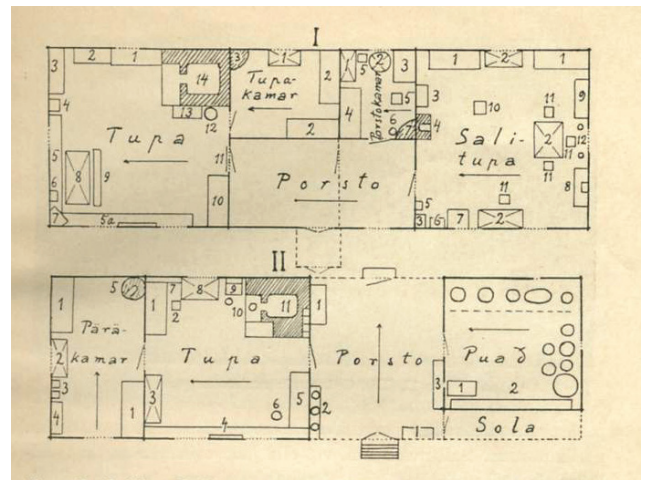
Itkosen tutkimusten mukaan yksinkertaista neliseinäistä asumusta ei Pyhämaasta löydy pienimissäkään torpissa vaan pieneläjän asumuskin jakautuu kolmeen osaan: tupaan ja puotiin sekä niiden väliseen porstuasaan. Tupaan ja puotiin johtavat ovet porstuasta. Yksinkertaisimmassakin rakennuksissa porstuan ulkoseinät on vuorattu lautarakentein.

Porstuassa on ulko-ovi joko kummallakin sivulla tai vaan toisella puolella, porstua on alun perin ollut läpikulkutila. Tupa on varsinainen lämmin tila uuneineen. Puodissa on lattia, mutta ei uunia, se oli ruoka-aineiden säilytystila. Tätä kolmirivistä pohjakaavatyyppiä muunneltiin sovellettiin 1800-luvun Pyhämaan rakennuksissa. Porstuan perällä sijaitsi joissakin rakennuksissa yksi tupakammari tai se oli jaettu kahteen osaan tupa- ja porstuakammariin. Pyhämaasta löytyy myös rakennustyyppiä missä tuvan perällä sijaitsee peräkammari. Alisen Uudenkartanon päärakennus muodostui tuvasta, kahdesta porstuan perällä sijaitsevasta kammarista uuneineen sekä salituvasta, jossa oli myös kakluuni.³⁹

Saunat rakennettiin joko erilleen asuinrakennuksista tai pihan reunalle tulipalovaaran vuoksi.

Luhtiaitat, ladot ja vajat kuuluivat miespihan rakennuksiin. Erilliset karja-, vasikka-, lammas ja sikanavetat olivat karjapihan rakennuksia. Vilja-aitat ja riihet rakennettiin asuinpiirin ulkopuolelle lähimpeltojen tuntumaan. Tuulimyllyt sijoitettiin aukeille tuulisille paikoille, joissakin kylissä eri talojen myllyt koottiin yhteen myllymäelle.⁴⁰

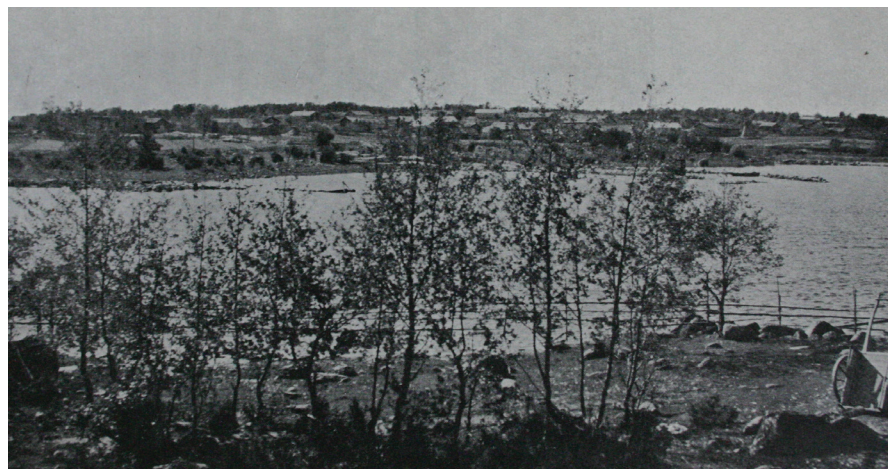
Saaristorakentamisen oleellinen osa oli ja on rantapuodit ja venevajat. Rantapuodit rakennettiin kivisiltalaiturin nokkaan tai rantaviivalle osittain nurkkakivien varaan veden päälle. Venevajat sijaitsivat suoraan meressä ja niiden hirsikehikot nousevat vedestä. Itkonen kertoo miten venevajat rakennettiin talvella jään päälle havukerroksen varaan, jään sulaessa vajot painuivat pohjaan. Havukerros painui liejuun ja alimmat hirsikerrokset jäivät pohjan tasoon. Meren puolella vajoissa sijaitsee korkea ja leveä veneenmentävä aukko ja rannan puolella on suljettava ovi. Venevajoihin kuljettiin kivisiltoja ja puulankkuja pitkin. Kettelissä jokaisesta talosta lähti polku rantaan kivisiltalaiturille. Mikolan talon rannassa sijaitsi myös rantapuoti ja venehuone.⁴¹

Alinen-Uusikartanon ja Ida Grönroosin pohjakuvat Kettelista
Kuva: T.I. Itkonen kirjasta 1928

Ida Grönroosin tupa, ovi auki kammariin 1928
Kuva: T.I. Itkonen kirjasta

Ketteli nähtynä idästä Pyhärannan puolelta 1928
Kuva: T.I. Itkonen kirjasta

Rantapuoti ja venehuone kivisillan päässä 1928
Kuva: T.I. Itkonen kirjasta

Rantamaisema suunnittelualueelta

Saaristolainen piha

10 SUUNNITELMA

SUUNNITTELUPERIAATTEITA

Paikan identiteettiä on sidottu maisemaan, maastoon ja ilmastoon. Ympäröivä yhteisö ja sen historia luovat paikalle sille ominaisen hengen.

Rakennukset ovat aina aikansa tuotteita, mutta varsinkin saaristorakentamisessa, tulisi suosia perinteisiä rakennusmateriaaleja ja työtapoja. Puu on ollut saariston rakennusmateriaali, hirsirunko ja pystylaudoitut ulkoseinäpinnat ovat edelleen hyviä periaatteita. Puun yhdistäminen osittaiseen kivipintaan on mahdollista. Turhat koristelut tulisi saaristoon rakennettaessa unohtaa. Maaseudun rakentamista on aina ohjannut tietynlainen yksinkertaisuus ja kurinalaisuus, rakennukset ovat olleet pelkistettyjä, mutta tyylikkäitä. Vanhoja hyväksi koettuja asioita tulisi kunnioittaa.

Perinteisessä saaristokylärakenteessa päärakennus on useimmiten sijainnut kylätien tuntumassa joko pitkittäin tien suuntaisena tai pääty kohden tietä. Jos päärakennus on sijainnut kauempana tiestä, on kylätien varteen sijoitettu sitten jokin muu rakennus, varasto yms. vähintäänkin piha-alue on rajattu puuaidalla. Rakennuksilla on suljettu ja suojattu pihapiiriä, joka on ollut tärkeä osuus rakentamisesta. Nämä ovat hyviä periaatteita nykyrakentamisessakin.

Saaristoympäristössä kiviaidoilla on suuri merkitys. Aidat rajaavat pelto- ja piha-alueita. Pellot ovat kivisiä ja kiviä riittää. Laitilalaisisäntä ihmetteli Pyhämaan kivisiä pelloja ja kyseli: "Mikse te kans aja nit kivei pois pelloltan?" Tähän pyhämaalainen vastasi vaatimattomasti: "Nii, kyl maaka stä monest paekka koetet o, mut jos siit kaik kive pois väänätä, nii siihe jää sit vaa niin kamala syvä kroop." *(suom. Niin kyllähän sitä on yritetty, mutta jos kaikki kivet poistetaan niin ei jäljelle jää kuin valtavan syvä kuoppa)*

Rakennusten hierarkia tontilla on ollut itsestäänselvyys ja pitäisi olla edelleenkin. Päärakennuksen tulisi selvästi johtaa ja muiden seurata perässä. Hierarkian tulisi näkyä myös värivalinnoissa ja detaljien käsittelyssä. Perinteisiä peltilavaöljymaaleja ja punamultamaaleja tulisi suosia.

Tontteja on rakennettu tarpeiden ja rahavarojen mukaan. Tuskin missään tapauksessa kaikkea rakennuskantaa on saatu yhdellä kertaa valmiiksi, niin kuin nykyisin on useimmiten tapana. Vaiheittain rakentaminen ja laajennettavuus tulisi olla mahdollista myös nykypäivänä.

Rakennusten sijoittelussa on ehdottomasti otettava huomioon ilmasto-olosuhteet, tämä pätee tietenkin kaikkeen rakentamiseen. Rannikolla tuuliolosuhteet voivat olla erittäin ankarat ja siksi rakennukset tulee sijoittaa tuulelta suojaisaan paikkaan tai rakennuksen on itse muodostettava tuulensuoja pihapiirille.

Maaston huomioon ottaminen on tärkeää, kuulostaa itsestään selvyydeltä, mutta välillä sekin unohdetaan. Rakennuspaikat on perinteisesti valittu huolella maastoa kunnioittaen. Kallioita ei räjäytetty vaan rakennus sovitettiin maaston mukaan. Nykypäivänä ensin puut kaadetaan tontilta ja sitten kalliot räjäytetään pois. Varsinkin saaristorakentamisessa tämä on ehdottomasti kiellettyä.

Saariston aitarakenteita

Energia

Ekologinen energiantuotanto alueellani rajautuu nähdäkseni maalämmön hyödyntämiseen. Saaristossa puuvarat ovat suppeat, eikä esimerkiksi Kangasalalla ja Bromarvissa käytetyt hakelämpökeskukset tässä tapauksessa ole se toimivin ratkaisu.

Kettelin alueella on tutkittu tuulivoimarakentamista, kuten edellä on kerrottu. Tuulivoimaloita on kaavailtu samalle Pamprinniemen alueelle, minne 1970-luvulla Neste havitteli Öljynjalostamo (kyllä Pamprinniemeä koetellaan). Niemi sijaitsee vain noin kilometrin päässä suunnittelualueestani, lähin tuulivoimalamasto tulisi sijoittamaan vain noin 700m päässä alueeni reunasta. Raportti on laadittu ja maisemavaikutukset on tutkittu nykyisen tilanteen mukaan, eikä niissä ole otettu huomioon rakentamisen laajenemista alueelleni. Yleiskaavassa alue on merkitty retkeily- ja ulkoilualueeksi, mutta Uudenkaupungin seurakunnalla on ollut jo 1990-luvun alkupuolelta asti suunnitelmissa asuntorakentamisen ulottaminen tälle alueelle. Suunnitelmia ei kuitenkaan ole kirjattu mihinkään eikä kaavamuutosta laitettu vireille. Tuulivoimalaselvityksen tekijät eivät ole voineet tietää seurakunnan aikeista mitenkään. Alueen rakentamisen jälkeen tuulivoimalahanke tällä alueella jää vain suunnitelmaksi, luonnonmaisema saa voiton Pamprinniemessä.

Tuulet

Vakka-suomessa vallitsevat läntiset ja lounaanpuoleiset tuulet. Itäiset ja pohjoiset ilmavirtaukset ovat kuitenkin talvella yhtä yleisiä. Keväällä ovat lännen ja pohjoisen väliset tuulet yleisimpiä, kesällä eteläiset tuulet. Kirkkailla ilmoilla saattaa esiintyä maa- ja merituulen vaihtelua, joka johtuu meren ja mantereiden lämpötilaeroista. Keväällä ja alkukesästä merituuli tuo rannikolle kosteaa ja viileää ilmaa ja sen vaikutus voi ulottua jopa 25-40km:n päähän sisämaahan. Vastaavasti maalta merelle suuntautuvan perusvirtauksen vallitessa tuulirintamat kohtaavat lähellä rannikkoa, jolloin voi syntyä äkillisiä tuulen suunnan vaihtelu-

Kettelin Pirhanperän rantaa

ita. Vakka-Suomen alueella joki- ja peltoaaksot muodostavat paikoin tuulenso-
lia. Maastonmuodot ja pienet saariston
selänteet ohjaavat tuulia ja vaimentavat
merituulten vaikutusta mantereella.⁴²

Maaston muodot vaikuttavat merkittävästi alueen pienilmastoon. Avokalliot ja karkeat maalajit varastoivat lämpöä selänteillä. Laaksojen ja jokien alavimmat paikat ovat kylmimpiä paikkoja, joiden savisilla mailla myös routa pysyy pidempään maassa. Hallalle arkoja alueita ei juuri ole.⁴³

Koska suunnittelualueeni rajautuu avomereen, on tuuliolosuhteiden huomioon ottaminen tärkeää. Tuulelta suojautumisen on yksi lähtökohdista.

Pimeys

Saariston asukkaille tärkeä vuodenaikojen vaihtelu tulee näkyä myös uudisrakentamisessa: kesän valoisuus ja talven pimeys tähtitaivaineen. Katuvaloja ja pihavaloja pitää tietenkin olla mutta hillitysti. Katuvalojen sammuttaminen keskiyön ajaksi on myös energiaa säästävää. Erään saaristoasukkaan mielestä, se joka kulkee tievalojen sammuttamisen jälkeen, ei haluakaan tulla nähdyksi, pimeys voi olla myös armollinen.

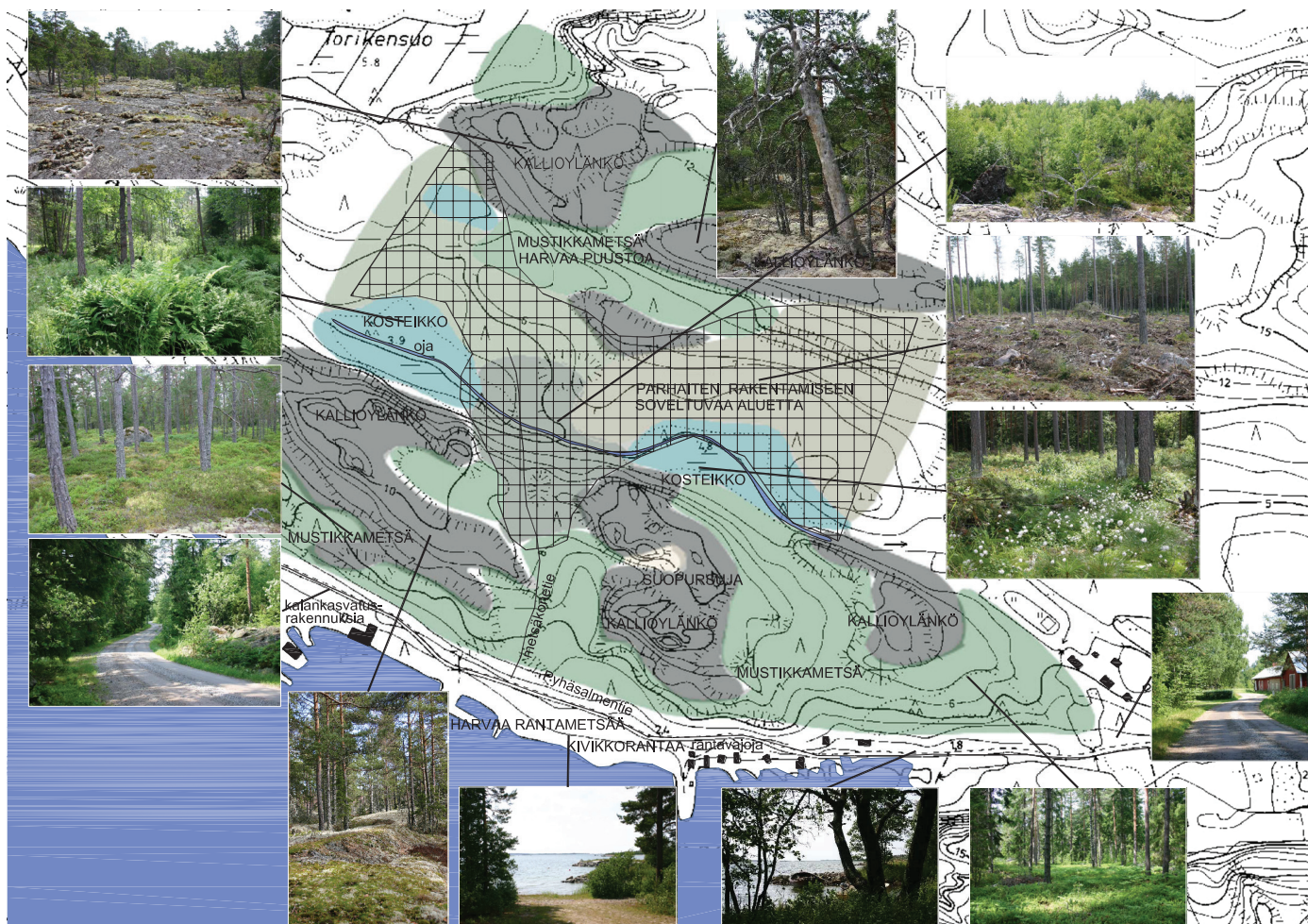

Rantamaisemaa Keistiössä

Suunnittelualan metsämaisemaa

Suunnittelualue

TOTEUTUS

Suunnittelualue muodostuu monimuotoisesta maisematilasta.

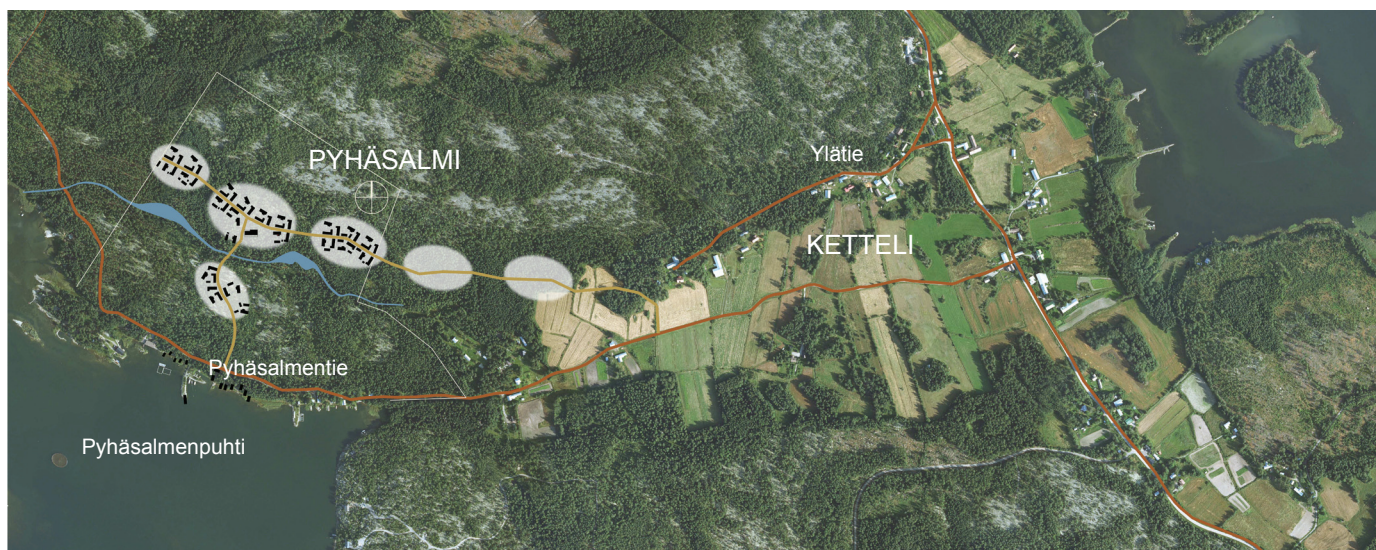
Ranta on kivikkoista, harvahkoa mäntymetsää kasvavaa aluetta. Rannan suojana on muutama pienehkö saari, mutta länteen avautuu Selkämeri avoimena. Ranta-alueelle on kasattu kivistä aallonmurtaajia ja rannalla lähellä Pyhäsalmen lahden pohjukkaa sijaitsee muutama vanha kalamaja. Ranta-alueen tuntumassa kulkee Pyhäsalmentie, josta on kulku edempänä sijaitseville kesämökeille ja suunnittelualan länsilaidalla olevalle kalankasvatuslaitoksen rakennuksille.

Valitsemani rakentamisalueen ja rannan välissä sekä myös suunnittelualan pohjoispuolella on suojana kallioylänköä ja niiden välistä harvaa mäntymetsää, jonka aluskasvillisuutena kasvaa rehevää mustikkaa. Läntisiltä tuulilta aluetta suojaa mäntymetsä.

Rantamisalue sijoittuu suunnittelualan keskelle, missä itäosassa on suoritettu avohakkuu äskettäin. Alueen keskio-

salla on hakattu metsää joitakin vuosia sitten, ja nyt sillä alueella kasvaa tiheää ja läpipääsemätöntä nuorta koivikkoa. Läntinen alue on kosteikkometsää. Rakentamisalue sijaitsee notkelmassa, jota ympäröivät kalliit suojaavat, alueella ei ole merkittävää tai suojeltavaa puustoa tai kalliota. Notkelman etelälaidalla on oja, joka välillä laajenee kosteikoksi. Puuhakkuista johtuen alueelle johtaa Pyhäsalmentieltä metsäkoneen ajoura, jota voi hyvin hyödyntää myös alueen tielinjauksena.

Suunnittelualueelle johtaa tällä hetkellä Kettelin kylästä Pyhäsalmentie. Tielinjaus on näkyvissä jo isojakokartassa vuodelta 1799. Tietä (polkua) pitkin on kuljettu Kettelin kylän länsirannalle Pyhäsalmenpuhdille. Tie kulkee muutamien rakennusryhmien läpi jakaen pihan kahteen osaan, talousrakennukset jäävät tien toiselle puolelle.

Ehdotan alueelleni uutta tieyhteyttä, joka erkanisi Pyhäsalmentiestä vanhan Ylätien risteyksen kohdalla. Uusi linjaus kuljisi peltoalueen pohjoispuolella metsäalueen reunassa. Näin olemassa olevat pihapiirit rauhoittuisivat tulevan rakentamisen liikenteeltä ainakin osittain. Tielinjaus ja ajattelemani kylärakenne antavat myös mahdollisuuden uudisrakentamiselle suunnittelualueeni ulkopuolella.

Suunnitelmani perustuu kylään kylässä. Uusi kylärakenne muodostuu talojen rypästä ja niiden välisistä luonto- ja puutarha-alueista. Tämä malli mahdollistaa myös alueen rakentumisen vaiheittain. Ekologiseta näkökulmasta ajatellen, se mitä rakennetaan, rakennetaan tiiviisti ja jätetään luontoa koskemattomaksi niin paljon kuin mahdollista.

Koska kyläni muodostaa rinnakkaiskylän Kettelille, olen antanut sille oman nimen Pyhäsalmi. Nimi tulee Pyhäsalmenpuhdista, lahdesta käytetään myös Pyhäsalmen nimeä.

Suunnittelualueen keskivaiheilla itä-län-
sisuunnassa sijaitsevaa ojaa ja sen kos-
teikkoalueita laajennetaan. Kosteikkoja
voidaan käyttää biologisen puhdistuk-
sen haihdutus altaina, jos tulevat asuk-
kaat haluavat toimia ekokylä asumisen
periaatteiden mukaan. Muussa tapauk-
sessa ne toimivat puistomaisina saniais-
ja tupasvillamättäinä asukkaiden silmän
iloksi.

Rakennusryhmien välissä sijaitsevat
asukkaiden puutarhapalstat. Avohak-
kuusta johtuen voidaan tällä kohdalla
tonttien ulkopuolista aluetta muokata
helposti viljelypalsoiksi. Puutarhavilje-
lyn mahdollisuus on osoitettu tonttien
ulkopuolelta, koska osa tonteista on
kalliomaastoa ja osalla kasvaa taas ko-
meaa puustoa, ajatuksena on olemassa
olevaa luontoa säästävä tonttien käsit-

tely. Ekoasumisen mallissa aluetta voi-
daan käyttää myös imeytyskenttänä.
Asuminen on esitetty tiiviinä ryhmäky-
lätyyppisenä rakenteena suunnittelu-
alueen keskelle kallioiden ja metsän
suojaan. Alue muodostuu neljästä kylä-
ryhmästä, joita yhdistää hiekkapintainen
kylätie, ajatuksena on tiivin asumisen ja
vapaan luonnonmaiseman tuoma rytmi
tiemaisemaan. Talousrakennukset rajaa-
vat tietilaa tonttialueilla. Päärakennusten
värit erottavat eri rakennusryhmät toisi-
taan. Ryhmän sisällä voi, ja on suota-
vaakin, olla sävyeroja.

Asukkaiden yhteinen kylätalo (kylälato) on sijoitettu risteysalueelle, alueen keskukseen. Rakennus on asukkaiden yhteistila, se voi toimia joko juhlatilana tai harrastetalon puutyöverstaineen tai kangaspuineen. Kylätalon sisäänkäynti on pohjoisen puolelta, muuten rakennus sulkeutuu pohjoiseen ja avautuu suurin ikkunoin etelään. Etelälappeelle voidaan sijoittaa aurinkopaneelit, jotka tuottavat lämmitysenergiaa rakennukseen. Rakennus on vuorattu käsittelemättömällä

pystylaudoitetulla mäntylaudalla ja saa vuosien myötä harmaantua kauniisti. Sisääntulosyvennyksen seinissä on puna- ja keltamultamaalausta.

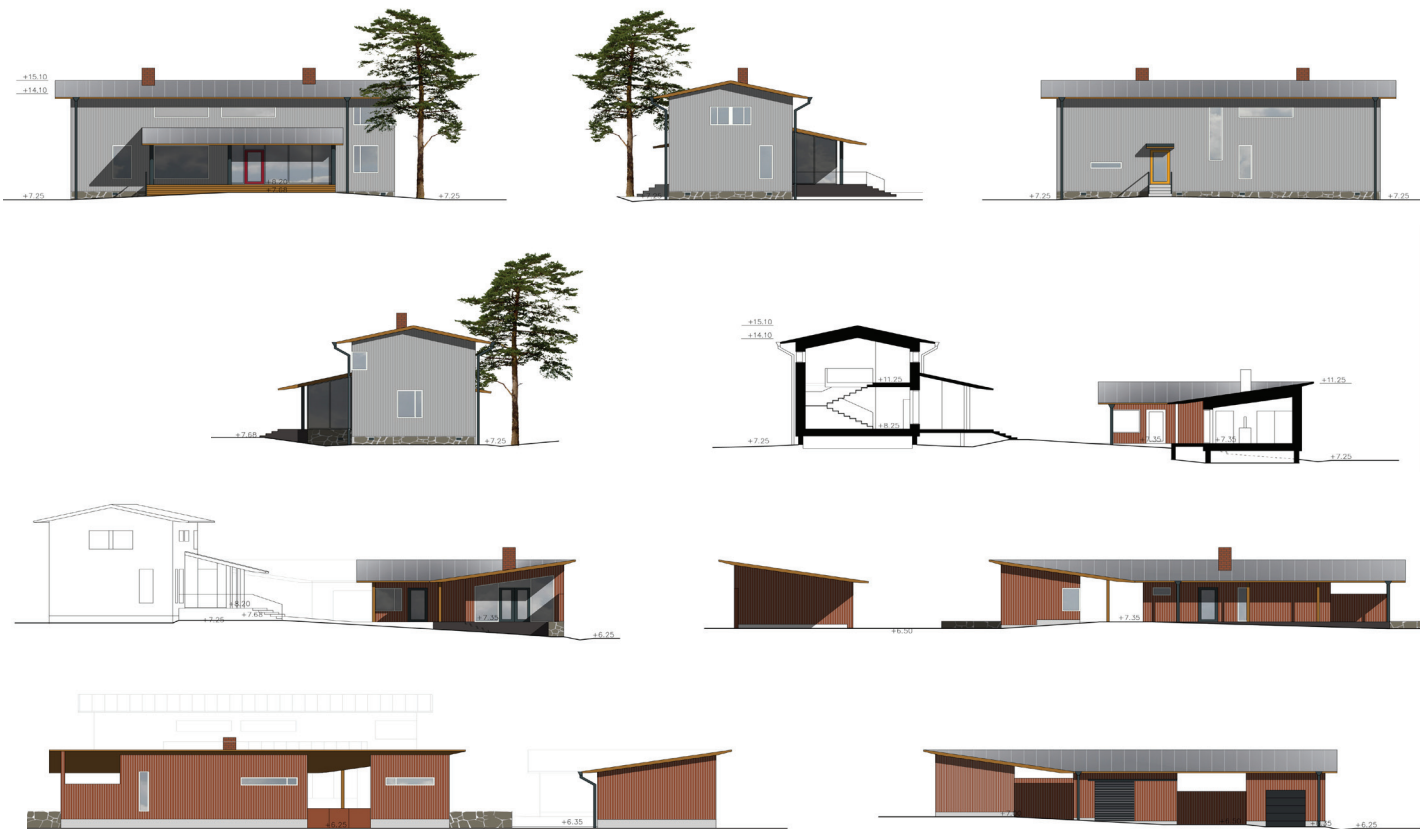
Yhteistalon edustalle, liikenteelliseen keskipisteeseen, on sijoitettu puistomainen kiviaidoin rajattu alue. Kiviaidan suojassa ovat postilaatikot, tänne on jokaisen poikettava päivittäin. Entisaikojen kyläkeinu on vaihtunut kylätramboliiniksi. Kylätalon eteläpuolella on kesäinen pelikenttä ja talvinen luistinrata, jos pakkas- talvet vielä suosivat Ketteliä.

Tonteilla rakennusten sijoittelu perustuu länsisuomalaiseen umpipihaperinteen mukaiseen kahden pihan muodostumiseen. Perinteisillä nimillä pihat jaettiin karjapihaan ja miespihaan. Nykypäivän karja, autot, valloittavat sisääntulopihan. Kaikki huoltoon, tekniikkaan, liikkumiseen ja varastointiin liittyvät toiminnot ovat tällä alueella. Miespiha on tämän päivän oleskelupihaa. Asuinrakennuksen sisääntulo terasseineen, erillisen saunarakennuksen oleskeluterassi ja työhuone avautuvat tälle alueelle.

Tiivisti sijoitetut rakennukset tonteilla jättävät herkkää kallio- ja mustikkametsämaastoa luonnontilaan, sijoittamisella myös suojataan pihaa tuulilta ja luodaan pihakohtaista suotuisaa pienilmastoa. Jokainen tontti jakautuu hoidettuun ja istutettuun tonttialueeseen sekä luonnontilaiseen metsä- tai kalliomaastoon. Tonttien oleskelupihat suuntautuvat aina etelään tai länteen. Suunnitelmassa on ajateltu, että tontit, tai ainakin tonttien istutetut alueet, aidattaisiin kauttaaltaan. Aitaus voidaan tehdä perinteisesti ladotulla kiviaidalla tai puukenteisena pystysäleaitana, metsän suuntaan aidat voivat olla jopa riukuaitarakenteisia. Aitauksen tarve alueella perustuu harvaan asutun alueen runsaaseen metsän eläimistöön. Tontit ovat kooltaan noin 2000m²

Massojen mitoituksessa päärakennus kaksikerroksisena rakennuksena on hierarkiassa ylinä ja talusrakennukset ovat alisteisia. Myös rakennusten pintakäsittelyllä vahvistetaan tätä asemaa, päärakennukset maalataan öljymaalilla tai maavärein sävytetyillä keittomaaleilla, talusrakennukset ovat punamultamaalattuja. Rakentaminen on jaettu pienempiin osiin, joka mahdollistaa vaihteittain rakentamisen myös tonttikohtaisesti. Rakentamisen mittakaava on pienimuotoista.

Tonttien korkeuseroista ja rossipohjaisesta perustamistavasta johtuen, tilojen lattiapinnat sijaitsevat noin metrin maanpintaa ylempänä. Terasseilla voidaan tätä rakenteista johtuvaa korkeuseroa häivyttää kuten leikkauskuva osoittaa. Rakennusmassat ovat kapearunkoisia, mahdollistaen vaikka hirsirakentamisen. Massoitelussa on pyritty helposti toteutettavaan saaristolaiseen talotyyppiin ekologiset lähtökohdat huomioiden. Päärakennuksen ulokkeena on puolilämmin lasinen sisääntuloveranta. Aukotuksessa suurimmat ikkunat avautuvat etelään, niitä suojaa kesäaurinkolta kuitenkin pitkät räystääs- tai katosrakenteet. Aurinkopaneelien sijoitus etelälappeille on toivottavaa.

Materiaalit:

kattopinnat: konesaumattu pelti
seinäpinnat: asuinrakennuksessa laudoitus avosaumoin, talusrakennuksissa ri-malautoitus
sokkeli: asuinrakennuksessa luonnonkivellä verhottu sokkeli

Huoneistoalat:

asunto: 151 m²
sauna 33,5 m²
työhuone 16 m²
yhteensä 200,5 m²

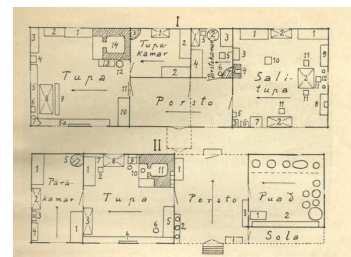
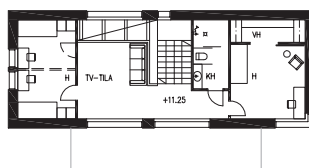
Kerrosalat:

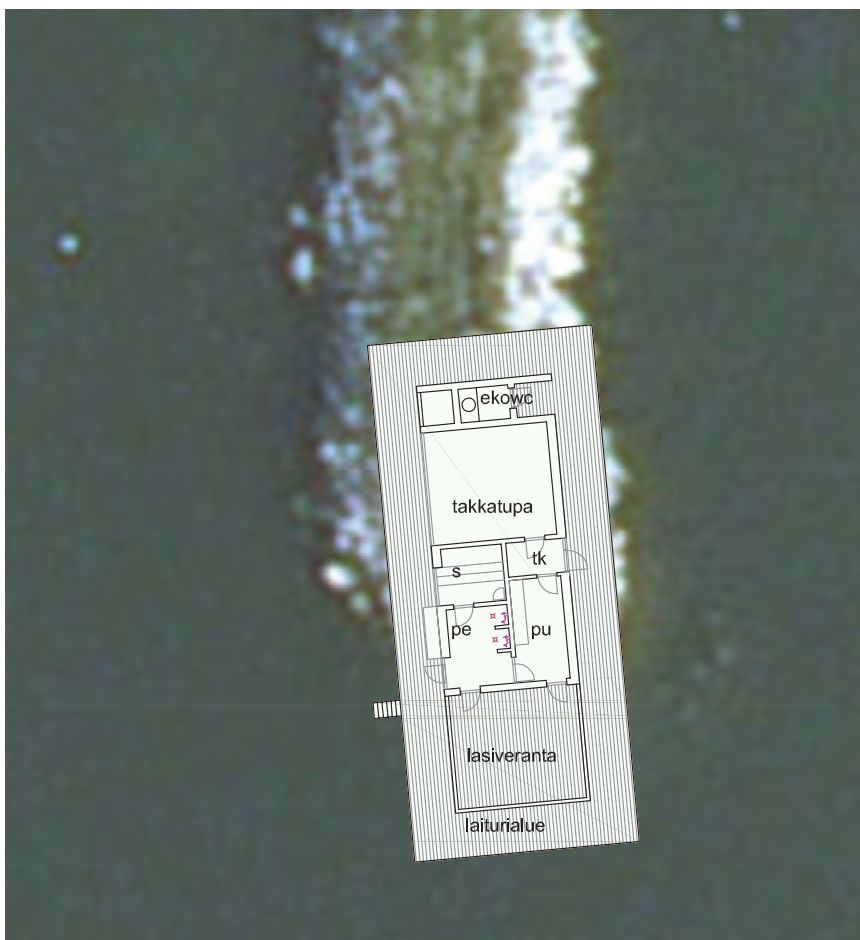
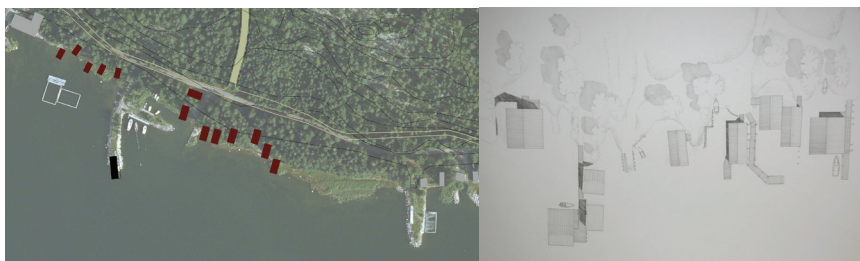
asunto 171 m²
sauna 40 m²
työh.+var 36 m²
at+verstaas+tekn 88 m²
yhteensä 335 m²

Sisääntulo asuinrakennukseen on keskiakselin syrjältä tuulikaappina toimivan lasiverannan kautta. Plaanisuunnittelu pohjautuu perinteiseen ketteliäiseen huonejakoon uusitulla otteella. Tupaa ja salia erottaa porstuassa yläertaan johtava porras sekä WC:n ja kodinhoidon tilat. Olohuoneen takana sijaitsee vielä peräkkämmäri. Huoneiden sijoittelu muodostaa toisiinsa liittyvän tilassarjan. Yläkerran oleskelu/TV-tila on yhteydessä portaan ja lattia-aukon kautta alakerran saliin.

Sauna on erillisessä rakennuksessa, kuten maaseudulla on perinteisesti ollut tapana. Osassa pihoja sauna on sijoitettu kadun varteen ja osassa taas pihan puolelle, molemmissa tapauksissa, saunarakennuksella kuitenkin rajataan ja suojataan pihatilaa. Sauna on puilla lämmitettävä suurehko tila, missä löylyhuone ja pesutila ovat samaa huonetta. Takka- ja vierashuone toimii myös pukutilana ja huone avautuu suurin ikkunoin vilvoitteluterassille, joka on aina suunnattu kohti ilta-aurinkoa.

Osalle tontteja on esitetty erillinen työhuone, joka on ajateltu etätyöskentelyä varten. Näillä tonteilla pihan toinen sisäänkäynti on esitetty katoksen alta saunan ja työhuoneen välistä.

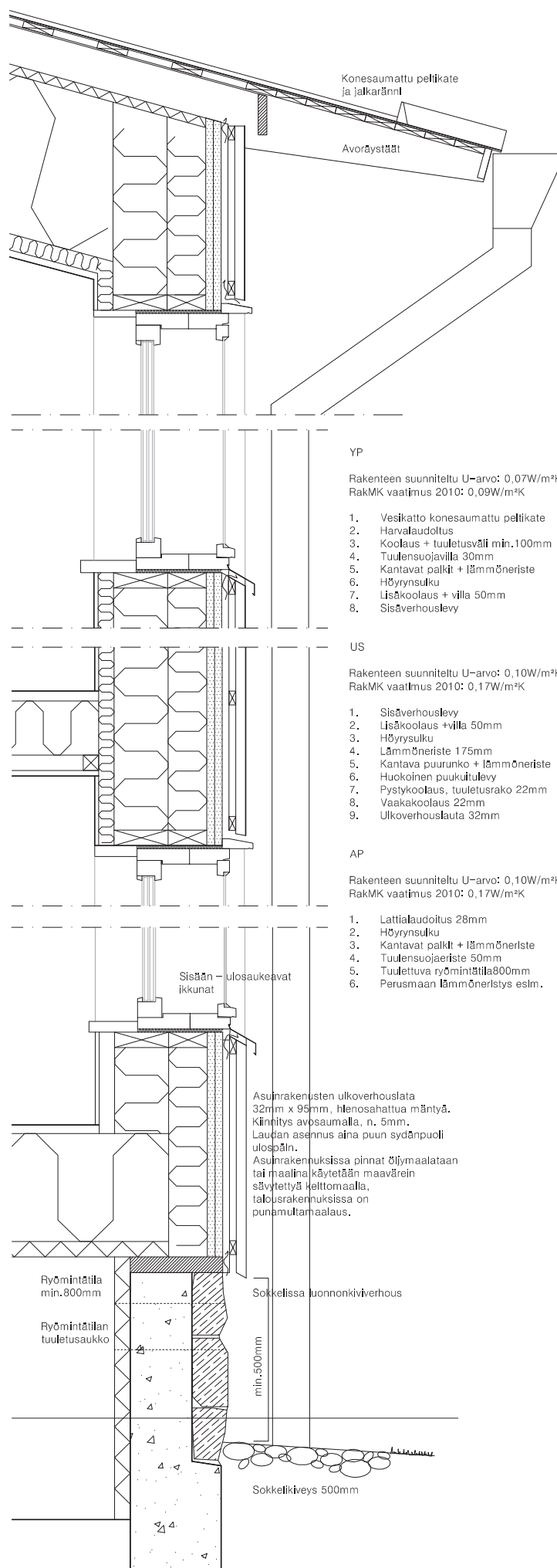
Saaristokylissä ovat suojaisimmat satamalahdet ja ranta-alueet olleet perinteisesti yhteiskäytössä. Tiheät venevajarivistöt ovat täplittäneet kylärantoja. Suunnitelman yhtenä lähtökohtana on ollut juuri perinteinen yhteisranta. Suunnittelualan rannan itäosassa lahden peräosassa sijaitsee vanhoja kalamajoja ja venevajoja. Rannalla on myös kyläläisten ja mökkiläisten laiturialue aallonmurtajan suojassa. Näitä toimintoja vahvistetaan rakentamalla uusia venevajoja ranta-alueelle aallonmurtajan kärkeen ja osittain sen yli veden yläpuolelle rakennetaan yhteissauna takkatupineen. Kylän jätepiesti rakennetaan rantatien tuntumaan, näin se palvelee samalla mökkiläisiä ja veneilijöitä, eivätkä mahdolliset hajuhaitat ole kyläkeskuksen kiussana.

Venevajat voivat olla luonnostaan harmaantuvaa lautapintaa tai punamullattuja. Kyläsauna on puurakenteinen ja tervattu, lasiveranta ulokkeella suojaa saunoja tuulilta ja hyttysiltä.

Asuinrakennus rakennetaan betonitolppien varaan tuulettuvalla alapohjarakenteella. Maastonmuotojen säilyminen on lähtökohtana, joten kalliopintoja ei louhit. Rakenteiden u-arvot vastaavat lähes passiivirakentamisen normeja. Seinistä muodostuu paksut ja rakenteina monikerrokselliset. Passiivitalorakentamisen lähtökohtana on ilmatiivis, teipatuin ilmasuluin varustettu rakenne, missä lämpimän ilman kulku ulospäin on tyhdytetty. Perinteisesti seinärakenteet ovat kuitenkin toimineet myös sisältä tulevan lämpöhäviön turvin ja rakenteet ovat pysyneet kuivina.

Esitetyssä rakenteessa lämmöneristemäärät ovat passiivirakenteen mukaiset, mutta teipattua ilmasulkua ei ole esitetty.

Puuikkunat on sijoitettu ulkoseinärakenteen ulkopintaan, ilman ikkunalistoja ja ne ovat sisään-ulosaukeavia. Ne muodostuvat kahdesta yhdistetystä karmirakenteesta paksusta seinärakenteesta johtuen.

VIITTEET

1. Arkkitehti 1/1980 Arkkitehtuuri kyläympäristössä, Ahti Korhonen
2. Pyhämaan historia, Veikko Paasio
3. Markku Matila, keskustelu Otaniemessä
4. Imastonmuutos ja kulttuuriympäristö, Johanna Berghäll ja Minna Pesu, s.10-12
5. Imastonmuutos ja kulttuuriympäristö, Johanna Berghäll ja Minna Pesu, s.12
6. Arkkitehti 1/2008, Mitä maapallolla tapahtuu, Pekka Hänninen, s.21
7. Arkkitehti 1/2008, Mitä maapallolla tapahtuu, Pekka Hänninen, s.23
8. Arkkitehti 1/2008, Mitä maapallolla tapahtuu, Pekka Hänninen, s.23
9. Arkkitehti 1/2008, Mitä maapallolla tapahtuu, Pekka Hänninen, s.23
10. Arkkitehti 1/2008, Mitä maapallolla tapahtuu, Pekka Hänninen, s.20
11. Arkkitehti 1/2008, Kohti kestävämpää rakentamista, Pekka Hänninen, s.40
12. Arkkitehti 5/2008, Ruotsi passiivirakentamisen mallimaa, Pekka Hänninen, s.84
13. Arkkitehti 1/2008, Ilmasto muuttuu, mitä tekee arkkitehti, Harri Hakaste, s.32
14. Tuulivoima ja maisema, Emilia Weckman, s.14
15. www.yhteiskyla.net, 15.10.2009
16. Iniö, Skärgårdskommuns historia, Del 1, s.15
17. www.digi.narc.fi, 15.10.2009
18. Pyhämaan historia, Veikko Paasio
19. Pyhämaan-Pyhärannan 300-vuotisvaiheita, Yrjö Hormia
20. Pyhämaan historia, Veikko Paasio, s.93-94
21. Turun Sanomat 13.7.2004
22. Ark 4/2008 Kilpailuliite
23. Arkkitehti 2/2006, Omakotipeli Kirkonmäelle, s.84
24. Folke Wikströmin luento Tampereella 14.12.2006 Folken päivänä
25. Pyhämaan kulttuuripolku
26. Pyhämaan kulttuuripolku
27. Pyhämaan historia, Veikko Paasio
28. Pyhämaan historia, Veikko Paasio, s.17 ja 29
29. Pyhämaan historia, Veikko Paasio, s.29
30. Pyhämaan historia, Veikko Paasio
31. Pyhämaan historia, Veikko Paasio
32. Pyhämaan historia, Veikko Paasio
33. Pyhämaan-Pyhärannan 300-vuotisvaiheita, Yrjö Hormia
34. Pyhämaan Kettelin taloudellinen ja sosiaalinen elämä 1800-luvulla, Marja Kopola
35. Pyhämaan Kettelin taloudellinen ja sosiaalinen elämä 1800-luvulla, Marja Kopola
36. Pyhämaan historia, Veikko Paasio
37. Pyhämaan vanhoja rakennuksia, T.I.Itkonen
38. Pyhämaan vanhoja rakennuksia, T.I.Itkonen
39. Pyhämaan vanhoja rakennuksia, T.I.Itkonen, s.17
40. Pyhämaan vanhoja rakennuksia, T.I.Itkonen, s.61
41. Pyhämaan vanhoja rakennuksia, T.I.Itkonen
42. Kahdeksan kunnan maisemaselvitys, Arkkitehtitoimisto MARS 2003, s.26
43. Kahdeksan kunnan maisemaselvitys, Arkkitehtitoimisto MARS 2003, s.26

PAINETUT LÄHTEET

Veikko Paasio: Pyhämaan historia, 1979, ISBN 951-99236-9-1

Yrjö Hormia: Pyhämaan-Pyhärannan 300-vuotisvaiheita, 1939

Olli-Paavo Koponen: Täydennysrakentaminen, Arkkitehtuuri, historia ja paikan erityisyys, 2006, ISBN 952-15-1545-7

Per-Ove Högnäs :Kulturmiljöinventering Föglö, 1995, ISBN 951-8946-40-X

Per-Ove Högnäs och Chatarina Lönnroth-Sundman: Kulturmiljöinventering Kökar och Sottunga, 2004, 951-96517-2-1

Per-Ove Högnäs och Chatarina Lönnroth-Sundman: Kulturmiljöinventering Brändö och Kumlinge, 2002, ISBN 951-96517-1-3

T.I.Itkonen:Pyhämaan vanhoja rakennuksia 1939

Heikola: Pyhämaan kulttuuripolku

Kaila: Talotohtori, rakentajan pikkujättiläinen, 1997, ISBN 951-0-19420-4

Rakennettu kulttuuriympäristö, valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, Museovirasto, 1993, ISBN 951-9075-63-1

Hokos, Warma, Voloi, Mittauspiirustuksia Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastolta 1990-96, ISBN 951-749-305-3

Suomalainen piha, Rakennushistoriallisia päälinjoja, Teppo Korhonen ja Niilo Valonen, 2006, ISBN 952-468-093-9

Iniö skärgårdskommun historia, Del I, 1984, ISBN 951-99556-0-7

Iniö skärgårdskommun historia, Del III, 1991, ISBN 952-90-2978-0

Näkökulmia kulttuuriympäristöön, Lounais-Suomen ympäristökeskus. toim. Anna Mikkonen, 2001, ISBN 952-5288-57-9

Suomalainen kylä kuvattuna ja muisteltuna, Anna Kirveennummi ja Riitta Räsänen, 2000, ISBN 951-746-159-3

Tuulivoimalat ja maisema, Emilia Weckman, 2006, ISBN 952-11-2205-6

Varsinais-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelma, maisema- ja matkailuteiden liikenteen ja maankäytön kehittämisperiaatteet, Varsinais-Suomen liitto, 2007, ISBN 952-5599-23-X

Saaristo-ohjelma 2007-2010, Saaret, meri, järvet, joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijöinä, Sisäasiainministeriö 2007, ISBN 952-491-178-8

Suomen rannikkostrategia, Ympäristöministeriö, 2006, ISBN 952-11-2236-6

Ilmastomuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia, Maa- ja metsätalousministeriö, 2005, ISBN 952-453-200-X

Ilmastomuutos ja kulttuuriympäristö, Johanna Beärghäll ja Minna Pesu, 2008, ISBN 952-11-3272-8

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Markku Matila, keskustelu otaniemessä 14.5.2009

Wicström Folke, luento Tampereella 14.12.2006, luentomateriaali

Varsinais-Suomen tuulivoimalaselvitys, Teknistaloudellinen esiselvitys ja maisemavaikutusten arviointi, Varsinais-Suomen liitto 2007

Kahdeksan kunnan maisemaselvitys, Vakka-Suomen seutukunta, Arkkitehtitoimisto MARS 2003

Uudenkaupungin yleiskaava 1993

Turun Yliopiston tutkimuksia:	Ark 5 2008 Kestävän rakentaa, Markku Hedmanmisen tyyliä jäljittämässä
Merja Kopola: Pyhä maan Kettelin taloudellinen ja sosiaalinen elämä 1800-luvulla, 1973	Ark 5 2008 Ruotsi passiivirakentamisen mallimaa, Pekka Hänninen
Leena Räisänen: Pyhämaan Kettelin perinteestä, folkloristis-uskontotieteellisen osatutkielma	SÄHKÖISET LÄHTEET
	www.lounaispaikka.fi
Sirkka Liisa Hänninen: Tiedonvälityksen kulku Pyhämaan Kettelin kyläyhteisössä	www.rakennusperinto.fi
Timo Järvikoski: Vuorovaikutuksesta Pyhämaan Kettelissä	www.narc.fi
	www.yhteiskyla.net
Veikko Anttila: Pyhämaan Kettelin kyläorganisaatiosta 1900-luvulla	www.ymparisto.fi
Jussi Kleemola: Pyhämaan Kettelin kylän kulttuurimaantieteelliset piirteet	
	KUVAT
Turun Sanomat	
Terve talo-lehti 3-4 2006	Valokuvat ovat tekijän omia, jos kuvatekstissä ei ole toisin mainittu
Arkkitehtilehti	
Ark 1 1980 Arkkitehtuuri kyläympäristössä, Ahti Korhonen	
Ark 5 2000 Elinkaarista ekotyyppeihin, Matti Ojala	
Ark 2 2006 Ekokylät tulevat, Pekka Hänninen	
Ark 4 2007 Metsän arkkitehtuuri, Lauri Louekari	
Ark 1 2008 Oletko valmis muutokseen, Harri Hautajärvi	
Ark 1 2008 Mitä maapallolla tapahtuu, Pekka Hänninen	
Ark 1 2008 Energia, rakentaminen ja arkkitehtuuri, Kaarin Taipale	
Ark 1 2008 Ilmasto muuttuu, mitä tekee arkkitehti, Harri Hakaste	

